

૩૧૮૨

મોતીની માળા.

અપ્રવા

ઉત્તમ લેખકતાં ઉત્તમ વચનાં

ભાગ ૧ લો.

પ્રસિદ્ધ કર્તા

પુરુષોત્તમ કાકાબાજી ગાંધી.

આપણે, આ માધ્યમથી, મોતીમાળા સંગ્રહ અને અપ્રવા
વિનાશ અંગેના 'નિરૂપણ વિનિમય,' વાર્તાઓના કાલુસના
કર્મનો કાર્ત્તવ્ય આપણે ગાંધીજીના નવ કૃતિઓ નવર કૌસુભ
'આત્મિક વર્ણ' 'વૃત્ત મતરાજી' અને અન્યસિદ્ધ મનાસ' જેવાં

લીંબડી-કાઢિયાવાડાં.

કિંમત છ આના.

મોતીની માળા.

અથવા

ઉત્તમ લોકનાં ઉત્તમ વચન.

પ્રથમ ભાગ.

પ્રસિદ્ધ કૃત્તાં

પુરુષોત્તમ કાહાનજી ગાંધી.

અધિપતિ—“સુબોધ પ્રકાશ” ઇત્યાદિ.

હોંબડી—કાઠિયાવાડ.

અનંતશાસ્ત્રંબહુલાચવિદ્યા

અલ્પશ્વકાલોવહુવિગ્નતાચ. ॥

યત્સારભૂતતદુપાસનિયં

હંસોયથાક્ષીરમિવાંબુમધ્યાત્. ॥

સન. ૧૮૮૭ નો જુલાઈ ૧૯૪૩નો અષાઠ.

કિંમત છ આના.

અમદાવાદ—આર્યોદય પ્રેસ.

“કૉપીરાઇટ” લીધેલું.

અર્પણ પત્રિકા.

મનહર છંદ.

મનસુખરામ સૂર્યરામના સુભાગી સુત,
સૂર્યના સમો પ્રકાશ પંડિતોમાં પામ્યા છો;
કળા ને કૌશલ્યતાના કીરણો પ્રસારી કરી,
જોરાવર થઇ જગમાંહી ખૂબ જામ્યા છો;
નેક ટેક ઐક્યતાને ઉરમાં આરોપી રહ્યા,
વધારી વિવેક વિત્ત વિશ્વમાં વિરામ્યા છો;
દેશ સુધારાતણા ઉપાયમાં અગ્રણી આપ,
આગ્રહી અપાર બણી વિદ્વ સહુ વામ્યા છો. ૧

ધરમના કરમના મરમ મહાન જાણો,
સુકવિ સમૂહમાં છાપી છે કવિ છાપને;
વિદ્યા વેલીઓ તણાં અંકુર અવરેખી કરી,
આશ્રયાંત્રુ શ્રવો ધરી આનંદ અમાપને;
જેથી મુજ અંતર નિરંતર સેવામાં ધાતું,
સાંભળી સમસ્ત એ જાહેર જશ જાપને;
માટે લઘુ પુસ્તક સ્વિકારશો કૃપાની રાહે,
અરપું છું આજ હું આનંદ ધરી આપને. ૨

લીંબડી.

આપનો કૃપાકાંક્ષી.

તા. ૨૨-૧૨-૮૬. } પુરુષોત્તમ કાહાનજી ગાંધી.

મોતીની માળા.

અથવા

ઉત્તમ લોકનાં ઉત્તમ વચન.

(૧) ઉદ્યોગ.

(૧) “ ગયેલા દહાડા તો હમેશને માટે ગયાજ છે, અને આવવાના દહાડાને તું કદી જોઈ પણ ન શકે; માટે અરે મનુષ્ય! તને ઘટેછે કે ગયેલા દહાડા માટે અફસોસ કર્યા સિવાય અથવા આવવાના દહાડા ઉપર જાહુ આધાર રાખ્યા સિવાય ચાલતા વખતનો તારાથી જને નેટલો ઉપયોગ કર. ચાલતી ક્ષણ તારી છે. આવતી ક્ષણ તો ભવિષ્યના ગર્ભાશયમાં છે, અને તેમાંથી શું નીકળશે તે તું કહી શકે એમ નથી. તું જે કાંઈ કરવાનો નિશ્ચય કરતો હોય તે એકદમ કર. જે સાંજે થઈ શકે તેને સવાર સુધી મુલતવી રાખીશ નહીં. આજસ એ દુઃખ અને તંગીનું માવતર છે. પણ સદ્ગુણી મહેનત પુરીજનક છે. ઉદ્યોગી માણસનો હાથ ગરીબાઈને હરાવે છે. આખાદી અને ફતેહ એ ઉદ્યોગી માણસોના અનુચરો છે. જે માણસે દોલત મેળવી છે, જે સત્તાવાન થયો છે, જે માનથી આચ્છાદન થયો છે, જેનાં ફેકાણે ઠેકાણે વખાણ થાય છે, અને જે રાખઓને પણ

સલાહ આપવાની તાકાદ ધરાવે છે, તે કોણ છે ? તે માણસ તો એ છે કે જેણે આજસને પોતાના ધરમાંથી હાંકી કાઢી છે, અને જે સુસ્તાઈને કહે છે કે—“તું મારી કટ્ટી દુસ્મન છે.” તે વહેણે ઉઠે છે અને મોડો સૂએ છે. તે વિચારથી પોતાના મનને, અને કામકાજથી પોતાના તનને કેળવે છે; અને એવી રીતે તે પોતાને મન્દુરસ્ત અને તન્દુરસ્ત રાખે છે.

આજસુ માણસ પોતે પોતાનોજ બોળે થઈ પડે છે, તેનો વખત કેમે કયો જતો નથી. તે જ્યાં ત્યાં ભટક્યા કરે છે. શું કરવું તેની તેને ખબર પડતી નથી. તેનું જીવતર વાદળાના પડછાયાની માફક ચાલ્યું જાય છે. અને તેની હયાતીની કાંઈ નીશાનીઓ પાછળ રહેતી નથી.

કસરતની ખામીથી તેનું શરીર રોગીષ્ટ થઈ જાય છે. તે કામકાજને ઈચ્છે છે, પણ ખસવાની તેનામાં સત્તા નથી. તેનું મન અધિકારમય છે. તેના વિચારો ચોખ્ખા નથી. તે જ્ઞાનને ચાહે છે ખરો પણ તે સંપાદન કરવાને તેનામાં ખંત નથી. તેને બદામ ખાવી બહુ ગમે છે, પણ તે ભાગતાં તેને અતિશે આજસ આવે છે. તેનું ઘર અવ્યવસ્થિત છે. તેના ચાકરો બે દરકાર અને સ્વછંદી છે. અને તે નાશ તરફ ધસડાતો જાય છે. તે, નાશને પોતાની આંખો વડે જુએ છે, કાનો વડે સાંભળે છે, તે પોતાનું માથું ધુણાવે છે, તે સારો થવાને ઈચ્છે છે, પણ દૃઢતા નથી, હિમ્મત નથી, આખરે વટોળીઆની પેઠે નાશ તેને ઘેરી ભે છે,

અને શરમ તથા પશ્ચાતાપ તેની સાથે ચિતારથ થાયછે.”

(ઇકોનોમી ઑફ લ્યુગન લાઇફ)

(૨) “દિવસે એવું કામ કરવું કે જેથી રાત્રે સુખથી સુવાય. આઠ માસ એવું કામ કરવું કે જેથી ચોમાસામાં સુખથી રહેવાય. પૂર્વાવસ્થામાં એવું કામ કરવું કે જેથી ઉત્તરાવસ્થામાં સુખમાં વસાય, અને જીવતાં સુધી એવું કામ કરવું કે જેથી દેહ છોડ્યા પછી સુખ પ્રાપ્ત થાય. ”

(૩) ખર્ચ કામ—“ ઘણું કામ અધુરું મૂકવું તેના કરતાં થોડું કામ પૂરેપૂરું કરવું એ વધારે સારું છે. ”

(૪) ઉદ્યમ કરવો એ દેવ પુજવા બરાબર છે. ઉદ્યોગ કરવો શત્રુ સમાન લાગેછે, પણ ફળ ભોગવતી વખતે ઘણો આનંદ થાયછે. ”

(૫) “મહેનત કરો ને તમારી રોટલી તમે ખેદા કરો અને જુઓ કે તે કેવી મીઠી લાગેછે ? મહેનત કરો અને જુઓ કે તમે કેવાં સારાં થાઓછો ? મહેનત કરો અને જુઓ કે તમે કેવાં ખુશી રહોછો ? મહેનત કરો અને જુઓ કે તમે કેવાં સ્વતંત્ર થાઓછો ? મહેનત કરો અને જુઓ કે તમારું કુટુંબ કેવું સુખી થાયછે ? મહેનત કરો અને જુઓ કે તમે કેવાં નિરોગી થાઓછો ? ”

(૬) “આ દુનિયામાં સૌ અમલકારનું મૂળ મહેનત છે.”

(૭) “મહેનત કરવામાં આંચકો ખાશો નહીં; કેમકે આયુષ્ય અદ્ય છે, અને જ્યારે અંત આવશે ત્યારે પૂરતી આશાએશ લેવાની તમને તક મળશે. ”

(૮) “ મહેનતથી માણસ પોતાની જંગલી હાલતમાંથી સુધરીને હાલતી અવસ્થામાં આવેલું છે, મેહેનતથી ઉજડ જગ્યાએ અને ભયંકર જંગલો મેતીવાડીને લાયક થએલાં છે, અને મેહેનતનાજ પ્રતાપથી આપણી જમીનપર આળાદી ભરેલાં શેહેરો તથા મોટાં વહાણો, આગમોટા, અને ખીજી તરેહવાર ચીજો જોઈએ છીએ; દુકામાં કંગાળી-અત તથા જંગલી હાલતમાંથી જે સુખ અને આળાદની આપણે ભોગવીએ છીએ તે કશાથી નહીં પણ મેહેનતથીજ.”

(૯) “મહેનતથી શરીરમાં સ્ફુરતા, કામ કરવાનું સામર્થ્ય, અવયવોનું છૂટા પડવું તથા દૃઢતા, વાતાદિ દોષનો ક્ષય અને જઠરાગ્નિની વૃદ્ધિ થાયછે.”—(ભાવ પ્રકાશ).

(૧૦) “મહેનતથી દૃઢ કરેલા શરીરવાળાને ઘણું કરી રોગ થતો નથી.”— (ભાવ પ્રકાશ).

(૧૧) “ઉદ્યોગ સારા નસીબની માતા છે. જ્યાં સુધી આજ કહેવાય છે ત્યાં સુધી કામ કરો. કાલે તમને શી શી અડચણો આવી પડશે તે તમે જાણતા નથી. આજની કિંમત બે કાલના જેટલી છે, માટે આજે તમે કરી શકો તે કાલ ઉપર રાખતા ના. તમે તમારા કામને હઠાવો. એવું નહીં થાય કે તે તમને હઠાવે. વહેલા ઉઠવાથી અને વહેલા સૂવાથી માણસ તંદુરસ્ત, તવંગર અને ડાહ્યું થાય છે.” (ફ્રાન્ક્લીન).

(૧૨) “સારા મુહુરતને વાસ્તે ખોટી રહેવું એતો અર્થ શો? જો આપણે હાથ પગ ચલાવીશું, તો હમણાં-

નોજ વખત ઠીક છે—જે માણસ આશા ઉપર રહે છે તે ભૂખે મરે છે. મહેનત વગર લાભ નથી થવાનો. જે આપણે ઉદ્યોગી હોઈશું તો કદી ભૂખે મરીશું નહીં—ઉદ્યોગીના ઘરમાં ભૂખ ડોકાઈને જૂએ છે પણ પેસવાની તેની હિંમત ચાલતી નથી.” (ફ્રાન્કલીન).

(૧૩) “મહેનતથી પૃથ્વી તાપે કરવામાં આવી છે ને માણસોને જંગલી અવસ્થામાંથી છોડાવવામાં આવ્યાં છે. અને સુધારાની અંદર એક પણ પગલું ઉઘમ વગર ભરાયું નથી.” (સ્માઈલ્સ).

(૧૪) “મહેનત ક્રંત જરૂરીઆત અને ફરજ નથી પણ એક જાતનું સુખ છે.” (સ્માઈલ્સ).

(૧૫) “તે વાત તો નક્કી છે કે તનની અથવા મનની મહેનતથી કમાએલા રોટલાના જેવો મીઠો રોટલો માણસને ખીજે કોઈ ખાવાને મળતો નથી.” (સ્માઈલ્સ).

(૧૬) “મહેનતની શાળામાં ઉત્તમ અને વ્યવહારિક ડાહ્યપણુ શિખવાય છે.” (સ્માઈલ્સ).

(૧૭) “ઉદ્યોગથી ગરીબમાં ગરીબ માણસ જે કીર્તિ મેળવતો નથી તોપણુ આગર ઈજત મેળવે છે. હુન્નરની, વિદ્યાની અને શાસ્ત્રની તવારીખમાં ઘણાં ખરાં નામ ઉદ્યોગી માણસોનાંજ આપણે વાંચીએ છીએ.

(૧૮) “તું મહેનત કરવાને ચાહજે. જે તને પેટ ભરવા માટે મહેનત કરવી ન પડે તોપણુ તારા તનની શક્તિ જળવવા માટે તે અવશ્યની છે—મહેનત તનને તથા

(૧૦)

મોતીની માળા.

મનને ખીલવનારી છે. અને આળસાઇનાં માઠાં પરિણામો દૂર કરેછે.”
(વીલીયમ્સેન).

(૧૯) “જે બાપ પોતાનાં છોકરાંને ધંધો શિખવતો નથી તે તેને ચોરી કરવા શીખવે છે.” — (બ્રાહ્મણોનાં ધર્મ સંબંધી લખાણો).

(૨૦) “દુનીઆ એ સંતોષી અને ઉઘોગી માણસો-નેજ માટે છે. અરે આળસુ માણસ ! કીડી પાસે જ અને તે કેમ કામ કરેછે તે તું તપાસ અને ડાહપણુવાળો થા. જે મહેનત કરવામાં આળસુ છે તે મોટા દીવાળીઆનો ભાઈ છે.” !

(૨૧) “જો તમારે જ્ઞાન જોઈએ તો મહેનત કરો. ખોરાક જોઈએ તો મહેનત કરો. અને મોજ મજાહ જોઈએ તોપણ મહેનત કરો. મોજ મજાહ મહેનત કરવાથીજ મળેછે, પણ આળસાઇ અને જડમુદ્ધિથી મળતી નથી. જે માણસ મહેનતને ચાહેછે તેની જીંદગી હમેશ સુખી અને આબાદ હોયછે.”

(૨૨) બેકન કહેછે કે “આત્મબળ ઉપર ભરો-સો રાખવો ને પારકાનું લેવાની ઇચ્છા ન કરવી એ ગુણુવાળો પોતાની કમાઇનુંજ ભોજન જમવામાં રાજ થશે. તથા સત્ય માર્ગે પોતાનું ગુજરાન ચલાવતાં શીખશે. તેમજ સંભાળથી પોતાને જે મળ્યું હશે તે બચાવશે ને ખર્ચશે.”

(૨૩) “મહા ભાગ્યશાળી જનમાં ત્રણ મોટા ગુણુ

હોયછે—ઉદ્યોગ, કરકસર ને પ્રમાણિકપણું. એજ તેમના મ-
હત્વનું મૂળ ને બાગ્યોદયનું કારણછે.”

(૨) આળસ.

(૨૪) “આળસ—એ તન તથા મનનું વિખ, બે-
વફૂરીની માતા, સધળી ખરાબીનું મૂળ, સૌથી મોટા પા-
પમાંનું એક પાપ, અને ઉદાસપણા તથા બીજા ઘણા ત-
ન્દુરસ્તીનો નાશ કરનારાં દરદોનું મૂખ્ય બીજ છે; કારણ
કે મન કુદરતથી કામ કરવાને બનેલું છે. માટે તેને જો
કાંઈ પ્રમાણિકપણે કામ કરવાને રોક્યું ન હોયતો તે ઇચ્છા
કરવાને અથવા દુઃખને આધિન થવાને બૂલતું નથી.”

(૨૫) “આળસથી મનુષ્યના શરીર, આત્મા અને
અંતઃકરણનો નાશ થાયછે. આ દુનિયાના દુઃખો તેમજ
દુર્ગુણોનો મોટો ભાગ આળસમાંથી ઉત્પન્ન થાયછે. મનની
અને તનની આળસને લોઢાના કાટની સાથે સરખાવી શ-
કાય. કામ કરવાથી જેટલી શક્તિઓ ધસાતી નથી તેટલી
આળસાઈથી ધસાઈ જાયછે. આળસાઈથી ધસાઈ મરવા
કરતાં કામથી ધસાઈ મરવું એ વધારે પસંદ કરવા જોગછે.”

(૨૬) “ઉદ્યોગ બધા કામને જીતી શકેછે પણ આ-
ળસ જેટલા માણસને જીતેછે તેના અર્ધપણ તે જીતી શ-
કતો નથી.”

(બેકન).

(૨૭) “આળસ એ મનુષ્યના શરીરમાં રહેલો મોટો
શત્રુ છે અને ઉદ્યમ સમાન ક્રોધ બંધુ નથી કેમકે જે કર-

વાથી મનુષ્ય દુઃખી થતું નથી. ” (ભર્તૃહરિ).

(૨૮) “આળસ એ કાટ જેવી છે—મહેનતથી શરીર ધસાય છે તે કરતાં આળસથી વધારે ધસાય છે. જેમ વપરાતી કુંચી ચળકતી રહે છે તેમ વપરાતું શરીર ચળકતું રહે છે. ” (ક્રાન્કલીન).

(૨૯) “જે માણસ સવાર સુધી પથારીમાં પડી રહે છે તેવો કાંઈ માણસ મોટાઈ અને પ્રખ્યાતિ પામ્યો હોય એવું મારા જાણવામાં નથી. ” (ડીનસ્વીકટ).

(૩૦) “જે માણસ મોડો ઉઠે છે તે આખો દહાડો દોડાદોડ કરે છે એમ છતાં રાત્રે પણ તેનું કામ પૂરું થતું નથી. ” (ક્રાન્કલીન).

(૩૧) “આળસ એ એક જાતની ટંકશાળ છે. એ ટંકશાળમાં જૂદીજૂદી જાતની મસ્તી અને ખરાબીના સિક્કા પડે છે, તથા તે સિક્કા ધણા હલકા અને મૂર્ખ લોકોમાં ફેલાઈ જાય છે. જે માણસો કાંઈ પણ કરતા નથી તે માણસો કાંઈ પણ સુખ ભોગવતા નથી અને પોતાને ભાર રૂપ થઈ પડે છે, જીંદગીનું ખર્ચ સુખ ઉઘોગી ભોગવે છે. મહેનત કરવી એટલે શું એ જે માણસ સમજતો નથી તે માણસ જાણતો નથી કે સુખ તે કેવી વસ્તુ છે. ? ”

(૩) અભિમાન.

(૩૨) “સંપૂર્ણ બરેલો કુંભ જેમ શખ્દ કરતો નથી પણ અધુરોજ શખ્દ કરે છે, તેમ કુલીન વિદ્વાન ગર્વ કરતો

નથી, પણ ગુણહિન મનુષ્યેજ બહુ બકવાદ કરેછે.”

(૩૩) “જ્યારે હું થોડું જાણતો ત્યારે હાથીની પેઠે મદાન્ધ થતો ને સર્વજ્ઞ છું એમ માફ મન ગર્વિષ્ટ થતું; પણ જ્યારે મેં પંડિત જનોની પાસેથી થોડું થોડું વધારે જાણવા માંડ્યું ત્યારે હું મૂર્ખ છું એમ મને ભાસ્યું, અને જ્વરની પેઠે મારો મદ જતો રહ્યો.” (ભટ્ટહરિ).

(૩૪) “જે મનુષ્ય અભિમાન કરનાર હોયછે તે હ-મેશાં બેવકૂફ રહે એમાં કાંઈ નવાઈ નહીં; કારણ કે તે પોતાની મગજખીના કારણથી હરેક તરેહના હુન્નર હાંસલ કર્યાથી બેનસીબ રહેછે અને જે તક તેને મળેછે, તે તેજ-તી મેલેછે. તે આદમીનું મગજ જ્ઞાનથી તો ખાસી પણ મગજખીના પવનથી ભરેલું હોયછે. માણસો જે મનમાં એવો ફાંકો નહીં રાખે કે અમે ઘણા ડાહ્યા છીએ તો તે-ઓ ખચિત ડાહ્યા નીવડે.”

(૩૫) “વિદ્યાનું બાંકું ટુંકવું એ મોટું અજ્ઞાનપણું છે.” (ટલર).

(૩૬) “ધન, યૌવન, વિદ્યા અને અમલ છતાં ! જે અભિમાન ન રાખે તેજ પુરૂષોમાં શ્રેષ્ઠ છે. અને વિદ્વાનોને પુજવા જોગ છે. ધનમાં જેણે ગર્વ અને યૌવનમાં જેણે કા-મને છલ્યો તે સિંહ જેવા મનુષ્યે પૃથ્વિમાં શું નથી છલ્યું. ?”

(૩૭) “ડુંગરે ચડતાં હંચી નજર રાખવી અને પૈસે ટૂંકે ચડતાં નીચી નજર રાખવી. અર્થાત્ અભિમાની થવું નહીં.”

(૩૮) “જો તમે ખુબ સુરત હો તો તેવા તમને ઈશ્વરે જનાવેલા છે. જો તમે ભણેલા હો તો કોઈના ભણાવ્યાથી ભણેલા છો. જો તમે પેસાવાળા હો તો તમારી પાસે જે કાંઈ છે તે પરમેશ્વરનું આપેલું છે; એવું ધારીને એ વિષે કદી અભિમાન કરશો નહીં. તમારા સારા માઠા ગુણનો તોલ કરવાનું કામ લોકોનું છે; તમારું પોતાનું નથી. તમે ખરે-ખરા જેવા ગુણવંતા માણસ હો તે કરતાં પણ વધારે સારા અને લાયકીવાળા છો એવું વિચારવાથી તમને કાંઈ સુખ કે દિવ્વાસો મળશે નહીં, પણ ઉઝટા તમે પોતે પોતાને ઠગશો. ઘણીજ નરમાશવાળું અને અભિમાન વગરનું માણસ તેજ ઘણું સારું માણસ કહેવાય છે.”

(૩૯) “અલ્પજ્ઞાન હાનીકારક છે. વિદ્યાપી ઝરામાંથી કાંતો મોટા ધુંટડા પીઓ, ને કાંતો પીઓજ નહીં—એ ઝરામાંથી થોડું પીધાથી મગજમાં કેદ આવે છે, પરંતુ પુષ્કળ પીધાથી ફરી શુદ્ધિ આવે છે. એટલે કે અભિમાન ઉતરી જાય છે.”

(ચોપ).

(૪૦) “માણસની ગંધી લાગણીઓ એકાંતરીઆ તાવ જેવી છે. પણ ગર્વ એ અણઉતાર તાવ જેવો છે—ખીન્ન જુસ્સા આપણને વારંવાર છોડી દે છે પણ ખડાઈ માણસને એક ઘડીવાર પણ છોડતી નથી.”

(૪) કરકસર.

(૪૧) “રોકડ નાણું—“માલ ખરીદ કરો તેનું રોકડું

નાણું ચૂકવી આપો; કારણ કે ઉધારે વેચે તે સેંકડે ૫) ટકાની હમેશ ખોટ ગણે છે અને તેથી જે માલ ઉધારે વેચે છે તેની ઉપર ઉપલી ખોટનો આંકડો ચઢાવે છે. ”
(ફ્રાન્કલીન).

(૪૨) “ધર ખરચનો હિસાબ—“ધર ખરચનો બા-
રીકે બારીક હિસાબ રાખવાથી આ ક્ષાયદો થાય છે કે ખ-
રચની વખતે લાગતી નાની નાની રકમો વખત જતાં
ઘણી ભયંકર મોટી રકમો થાય છે અને તેથી આંખ ઉઘડે
છે કે હવે પછી કેટલી કરકસર કરવી.” (ફ્રાન્કલીન).

(૪૩) “સસ્તો સોદો—“સસ્તો સોદો જોઈએ તો તેને
કહો. તેની ખરી કિંમત કરતાં પણ ઓછી કિંમતે તે લી-
ધી હોય પણ જે તે ચીજની તને ગરજ ન હોય તો તે
ઘણું દામ આપ્યું એમ જાણજે. વગર ગરજની ચીજ વે-
ચાતી લેઈશ તો તારે તારી ઉપયોગી ચીજ વેચવી પડશે.”
(ફ્રાન્કલીન).

(૪૪) દરેક કરકસરીઆ માણસને પરોપકારી ગણુ-
વો, અને ઉઠાઉને પ્રજાનો દુસ્મન ગણુવો.” (સ્માર્ટલ્સ).

(૪૫) “દુનીઆમાં સર્વથી મોટી ચીજ આપણા મન
ઉપર રાખેલો કામુ છે.” (જોથ).

(૪૬) “સંસારમાં સઘળી કૃતેહનો આધાર આપણું
મન મારવા ઉપર છે. તમે તમારા મન ઉપર કામુ ધરાવો
છો એમ મને દેખાડો અને હું ત્યારે કહીશ કે તમે ખ-
રેખરા ભણેલા છો.” (મીસીસ એલીફન્ટ).

(૪૭) “જેઓ પોતાની કમાઈ ખાઈ જાય છે તેઓ કશા કામના નથી. અને હમેશ પાયમાલીના દરિયામાં ગ-
ઈ થએલા હોય છે. તેઓ ઘણુંકરીને નળળા અને અકર્મી
હોય છે. તેઓ વખતના ગુનામ છે અને હમેશ ગરીબ રહે
છે. તેઓ આપસ્વાર્થી હોય છે અને બીજાઓમાં તેમને
માટે માન રહેતું નથી. ઘણા ખરા માણસાઈ ગુણથી તે-
ઓ અજાણ્યા છે.”

(૪૮) “કરકસર એ દ્રવ્યનું મૂળ છે”—(સીસરો).

(૪૯) જેન્સન કહે છે કે “દોલત મળવાનું કે સાંઝં
થવાનું મૂખ્ય સાધન કરકસર છે. તે ડાહ્યપણની દીકરી, મિ-
તાહારની જેન, ને સ્વતંત્રતાની માતા છે.”

(૫૦) “કરકસર એ કુદરતી નથી પણ અનુભવ, દ-
ષ્ટાંત ને દીર્ઘદષ્ટિના વધારાની સાથે એ આવે છે.” (સ્માઈલ્સ).

(૫૧) “કરકસરની સાથે જે સખાવત રાખી હોય
તો તે નેક ગણાય. કારણ કે સખાવત વિના કરકસર લો-
ભતી નિશાની છે. પણ જે તેથી ઉલટું કરકસર એક કોરે
મૂકી, સખાવત કીધી હોય તો તે ઉડાઉપણું કહેવાય.”

(૫૨) “કરકસર એ દોલત મેળવવાની કુચી છે, અ-
ને ઉદ્યોગ એ દોલતના મંદીરનો દરવાજો છે.”

(૫) ખુશામત.

(૫૩) “આજે ખુશામતને એટલું બધું માન છે કે
જ્યારે ઇમાનદારીને ધરતી બહાર કાઢવામાં આવે છે ત્યારે

પુશામતને દીવાનખાના મધ્યે આસન કરાવે છે—આપણી સઘળી બાબતુને પુશામત ઘણી વહાલી છે. એક મૂર્ખને ડાહ્યો કહો, અથવા એક લુચ્ચાને પ્રમાણિક કહો અને તે તમને પોતાની છાતીની ગોદમાં ચાંપશે—”(ફીલ્ડીંગ).

(૫૪) “જ્યારે લખવા બેસીએ છીએ ત્યારે કાગળ સફેદ અને શાહી કાળી હોય છે પણ જ્યારે તે ઉપર અગ-
ડમ બગડમ ચિતરી કાઢીએ છીએ ત્યારે જે ધોળું હતું તેને કાળું કરીએ છીએ. એ કામ ટોળટપામાં કરડું લખાણ કરનારાઓનું છે. પણ કેટલાકોએ સફેદાની શાહી બનાવીને કાળા કાગળ ઉપર લખવું જોઈએ છીએ. જે કાળું હતું તેને ધોળું કરવું એમાં તમો પુશામતીઆઓને લાભ છે”.

(સ્વીફ્ટ).

(૫૫) “જ્યારે આપણી પુશામત થઇ હોય ત્યારે આપણે તો આભારી રહેવું જોઈએ. કેમકે આપણે બહુનીએ છીએ કે જેઓ સ્તુતિ કરે છે તેઓ પોતે તે ખરી માનતા નથી અને તોપણ તે આપણું બળ સાબિત કરે છે, અને આપણી મેહેરબાનીની કિંમત વાળી આપે છે, કેમકે જૂઠાના નીચપણામાંથી તે ખરીદ કરવામાં આવે છે”. (બેનસન).

(૫૬) “હું કાંઈ દરબારીઓ નથી.—હું કાંઈ રાજની આસપાસ ખોટી ગેલ કરનારો કૂતરો નથી, મને જે હાથ ધખ્યો મારે છે તેજ હાથને હું ચુસનારો કે ચાટનારો નથી. હું મારા પરાણાપર ખોટા મોઢાનો હસનાર નથી.”(સ્ચુઅલ).

(૫૭) “પુશામત, આપનાર અને લેનારએ બે જેને

ખરાળ કરેછે—ખોટી તારીફ જોટલી પ્રજાને નકામી છે તે કરતાં હાકેમને કાંઈ વધારે કામની નથી. ” (બર્ક).

(૫૮) “જે કોઈ સઘળાનો બેદરકાર હોય તેનો થોડાજ વિશ્વાસ કરજો-જે સઘળાની ખોડ કાઢે તેનો તેથીએ થોડો વિશ્વાસ કરજો પણ જે સઘળાની ખુશામત કરે તેનો તો ખીલકુલ વિશ્વાસ કરતાજ ના.”

(૫૯) “એક માણસના ખોટાં વખાણ કરવાં અથવા તેને ઘટે તે કરતાં વિશેષ કરી તેને સાતમે આસ્માને ચડાવવો એ સૌથી હલકામાં હલકું છે.”

(૬૦) “ખુશામત જે કે ખચિત ખોટો સિકકો છે પણ દરબારીઆઓને મન તે જરૂરની ખીરસા ખરચી છે. અને દરબારની રસમથી તથા રાજી રજવાંદીથી એ સિક્કાનું ચલણુ એટલું તો ચાલેછે કે એ સિક્કામાં નાણું પગાર કરવું તે તર્કટ નહીં પણ હક-વાજબી ગણાય છે.” (ચેમ્બરલેઈડ).

(૬૧) “જેઓને પહાડ ચડવો પડેછે તેઓને ખરાબર પગ ઠેરવવા સાફ નમવું પડેછે.—વાંકા વળવું પડેછે—ધુંટણુ મરડીએ પડવું પડેછે, કોઇવાર ફસડીઆં મારવાં પડે છે. તેમજ જેઓ દરબારમાં તુચ્છ ધલકાઓથી ઓળખાય છે તેઓ જેમ તેમ મરડાઈ મોરાઇને હજુરની મેહરબાની અને વિશ્વાસમાં ધુસવા માટે ગમે તેવી નીચાણુ સુધી વાંકા વળી શકશે. જેઓ ખરી કિંમત અને માનથી વધેછે તે ઓના કરતાં તે હજુરીઆઓ વધારે જલદી મોટાઇ મેળવશે.”

(બટલર).

(૬) ચડતી પડતી.

(૬૨) “આપણી પૃથ્વીપર આકાશ તમે જે બધી વસ્તુઓ છે, તે શું હમેશાં સ્થિર રહે છે? શું દરિયામાં ભરતી આવે છે, ત્યારે ઓટ નથી થતો? જ્યારે દિવસ અસ્ત પામે છે, ત્યારે શું અંધારું નથી થતું? અને આકાશ ચક્ષુને ઓટલે સૂર્યને શું આપણે કેટલીક વખત અંધકાર કરતા વાદળોથી ઝાંખો થયેલો નથી જોતા?” (ગિતજ્ઞ કે સર્વને દર્શાવી શી—ચડતી પડતી ચાલી જાય છે—માટે ચડતીમાં કુલાવું નહીં અને પડતીમાં ગભરાવું નહીં—સઘળા દહાડા સરખા જતા નથી). (શેક્સપિયર).

(૬૩) “સારા અને નહારા ઉભય ભાગ્યની વખતે મહાત્મા પુરૂષો સમાન વૃત્તિથી ચાલે છે. નીચે કેમ પડવું અને ઉંચે કેમ ચડવું તે તેઓ સારી રીતે જાણે છે તેથી તેઓ કૃતેહ પામ્યાથી રાજી રાજી થઈ જતા નથી તેમજ નિષ્કૃળ થવાથી શોકાતુર થઈ જતા નથી.”

(૬૪) “નસીબતું ચક્ર હરદમ ફરે છે. ત્યારે કોણ ખાતરીથી કહેશે કે આજે હું ઉપર રહીશ?” (કાનક્યુસીઅસ).

(૬૫) “કદિ નહીં પડવું એમાં આપણી ઘણી કાતિ નથી, પણ દરવખતે પડીએ કે ઉઠવું એમાં મોટી કાતિ છે.” (કાનક્યુસીઅસ).

(૬૬) “જે સારો છે તે વધારે સારો થવાની આશા રાખે છે અને જે ખરાબ છે તેને ખાસ્તી રહે છે કે રખેને હું

વગરે ખરાગ થાઈ. કેમકે સદ્ગુણ દુર્ગુણ અને વખત કદિ પણ સ્થિર રહેતા નથી.”

(૭) જીંદગી.

(૬૭) “અમે ભોગ તો ભોગવ્યા નહીં અને ઉલટા અમારા ભોગ મળ્યા. અમે તપ તો કર્યું નહીં પણ પોતે તપ્યા, એટલે સંસારમાં દુઃખી થયા. વખત ગયો નહીં પણ પોતેજ ગયા, એટલે અમારું પોતાનું આયુષ્ય પુરું થયું. તૃષ્ણા જૂની ન થઈ પણ અમે પોતેજ જૂના થયા એટલે વૃદ્ધ થયા.” (ભર્તૃહરિ).

(૬૮) “માણસોનું ૧૦૦ વર્ષનું કુલ આયુષ્ય માપેલું છે, તેમાં અર્ધ તો રાત્રીએ ગયું. બાકી રહેલા અર્ધમાંથી અર્ધ બાળપણમાં ને વૃદ્ધપણમાં ગયું. બાકી વ્યાધી, વિયોગ, અને દુઃખ સહિત સેવા વગેરે કર્મથી જાય છે. પાણીના મોઝની પેઠે અત્યંત ચપળ જીવ છે, ત્યારે પ્રાણીઓને સુખ ક્યાંથી હોય? નજ હોય.” (ભર્તૃહરિ).

(૬૯) “આરખોના કહેવા પ્રમાણે જીંદગીના બે ભાગ છે. “જે ગઈ તે સ્વાપ્ન છે, અને જે આવવાની છે તે ખાલી આશા છે.”

(૭૦) “અરે જીંદગી ! કંગાળને મનથી સદી અને સુખીને મનથી પળ” (બેકન).

(૭૧) “જીંદગી છે ત્યાં લગી આશા છે અને આશા છે ત્યાં લગી જીવવામાં મજા છે” (શિક્ષણીયર).

(૭૨) “હુંદગીના છેડા ઉપર તારી નજર હમેશ રાખજે.”— (સોલન).

(૭૩) “જે માણસ સારી રીતે રહેછે તે ઝાઝું જીવ્યા બરાબર છે. જેર ઉપયોગ કરેલ વખત હુંદગીનો ભાગ નથી, પણ તે ફેંકી દીધેલ વખત છે.” (કુલર).

(૭૪) એક વિદ્વાન કહેછે કે—“હુંદગીમાં ક્યે રસ્તે ઊતરવું પસંદ કરવા જોગછે? જાહેર સભાઓમાં તકરાર તથા પંચાતીનું કામ છે, ઘરમાં બેસી રહેતાં તરેહવાર અદેશા પેદા થાયછે. દેશમાં રહીએ તો મેહેનત કરવી પડે. દરિયામાં જઈએ તો ત્યાં ધારતી લાગે. પરદેશ જઈએ અને જો આપણી પાસે પૈસા હોય તો આપણો જીવ ધારતીમાં રહે, પણ જો ગરીબ હાલતમાં હોઈએ તો વેદનામાં મરીએ. જો પરણેલા હોઈએ તો તરેહવાર જાતના વ્હેમી વિચારો આવે. જો વગર પરણેલા હોઈએ તો એકલા ઝુરાપામાં પડીએ. જો બાળ બચ્ચાં હોય તો તેની જાનજાળ, અને જો નહીં હોય તો એકલા અટુલાની હુંદગીની હાલત ગણાય. જીવાનીનો વખત તે મૂરખાઈનો વખત, અને ઘડપણની સાથે નાકૌવતી આવે તેથી, એ બધું જોતાં એ વાત પસંદ પડતી થાયછે કે કાંતો જન્મજ નહીં પામવું, અને કાંતો જીવ તરત ખોઈ દેવો”!! આવો ભયંકર નાઉમેદ કરતો દેખાવ આપણી સામે એક જણે મૂક્યો છે, પણ હુંદગીની કિમત વિષેનો એ ઠરાવ માનવાજોગ નથી. એની સામે એક શ્રીલસુદ્ધ વાજખી રસ્તો બતાવે છે કે.—

(૭૫) “હંદગીમાં કોઇપણ રસ્તે આપણે ફીક ઉતરી શકીએ. જાહેર સભાઓમાં ઈજ્જત આપર તથા ડાહપણ બરેલાં કામકાજ હોયછે. ઘરમાં બેઠાથી શાંતી તથા એકાંતપણું મળેછે. દેશમાં કુદરતની ખુબસુરતીઓ દેખાય છે. દરિયામાં હાંસજની ઉમેદ હોય છે. પરદેશમાં જે પૈસાદાર હોઇએ તો આપર મળે, અને જે ગરીબ હોઈએ તો આપણી ગરીબાઈ છુપાવી શકીએ. જે પરણેલા હોઈએ તો ઘર ખુશાલી બરેલું લાગે, જે વગર પરણેલા હોઈએ તો આપણે માથેથી એટલો બોળે ઓછો. બચ્ચાં છોકરાં હોય તો તે પ્યાર કરવા જોગ બીના છે. જે નહીં હોય તો એટલી કાળજી ઓછી. જીવાનીનો વખત એ બળવાન રહેવાનો વખત, અને ઘડપણનો વખત આપર આપવા જોગ છે. માટે કોઇપણ ડાહ્યા માનવીને આ વાત કદી પસંદ નહીં પડશે કે કાંતો હૈયાતી લેવીજ નહીં, અને કાંતો તે બોધ દેવી. કારણ કે હંદગીમાં દરેક જાતની હાલતમાં કાંઈ નહીં ને કાંઈ સુખ હોય છે!”

(૮) જૂઠું.

(૭૬) “જે માણસ જૂઠું બોલેછે તે પોતાને માથે કેટલો મોટો જોખમ તાણી લેછે, તેની તે ખબર રાખતો નથી. કારણ કે એક જૂઠુંને ટેકો આપવા તેને સો જૂઠા શોધવા પડેછે.” (અલેક્ષાન્ડરપોપ)

(૭૭) “જૂઠું બોલનારા એક વાતનો આપણને નિ-

શૂન્ય કરી બતાવે છે અને તે એ કે એમનું સાચું કહેવું પણ આપણે માની શકતા નથી.” (એરીસટોટલ).

(૭૮) “જૂઠું બોલવું એ અવિશ્વાસનું મૂળ કારણ— અરાજ્ય વાસનાનું સ્થાન, સમૃદ્ધિને અટકાવનાર, વિપત્તિનું કારણ, પારકાને ઠગવાને શક્તિમાન અને અપરાધ કરાવનાર છે માટે વિદ્વાનોએ ત્યાગ કર્યું છે.” (કલ્પતરુ).

(૭૯) પૃથ્વી એવું કહે છે કે “અસત્ય જેવો ખી-જો મોટો અધર્મ નથી. હું સર્વ સહન કરીશ, પણ અસત્ય ભ્રમણ કરનારનો ભાર મારાથી સહન થતો નથી.” (ભાગવત).

(૮૦) “જેના મોઢામાંથી અસત્ય શબ્દ નીકળે છે તેનું મોઢું દેવ પાસે અમંગળ છે.” (ખાઈબલ).

(૮૧) “અસત્ય બોલવું એ અતિ નીચ કર્મ જે કરે છે તે પોતાને ગુલામ જેવો હલકો કરી નાંખે છે.” (એરીસટોટલ).

(૮૨) “જો કોઈ શખ્સની જૂઠાઈ તમે પકડો તો પણ તમે, તેને કહેશો નહીં કે તું જૂઠા છે. કમકે પોતાની જૂઠાઈ છોડવાને બદલે તે તમારો સંબંધ છોડશે.”

—o o—

(૯) ટીપે ટીપે સરોવર ભરાય.

(૮૩) “સઘળા મહાભારત કામો થોડું થોડું કરતાં થયાં છે. જીણી જીણી રજકણોની મોટી દુનિયા બની છે. પં-રવાણાની ભાતની જીણી માછલીનાં હાડકાંઓ એક બીજા-

(૨૪)

મોતીની માળા.

પર એકઠાં થવાથી મોટા મોટા નવા ટાપુઓ દરિયામાં ઉગી નીકળ્યા છે. પળ પળ ખાલી થતાં જમાનાઓ વીતી ગયા છે. ”

(૮૪) “ એક શું શું કરી શકે છે ?—”ખીછાના પર એક કલાક વધારે પડી રહેવાથી આખા દિવસનું કામ પાછળ પડી જાય છે, દરરોજ કરતાં એક કલાક વહેંચા ઉઠવાથી એક મહિના જેટલો ફાલતુ વખત મળે છે. એક નરમાશભરેલો શબ્દ ગુસ્સાની મોટી આગને ઓલવીનાખે છે.”

નાની અને નજીવી ચીજો.

(૮૫) “પાણીના ઝરા નાની ચીજો છે પણ તેમાંથી મોટી નદીઓ બને છે. વહાણનું સુકાન નાની ચીજ છે પણ તે મોટા વહાણને ચલાવી શકે છે. ઘોડાની લગામ નાની અને નજીવી ચીજ છે પણ તે જખરદસ્ત ઘોડાને કબજામાં રાખી શકે છે. હાથીનું અંકુશ નાની અને નજીવી ચીજ છે પણ તે પહાડ સરખા હાથીને ખીકમાં રાખે છે. ખીલા અને ચુંકો નાની ચીજ છે પણ તેથી મોટાં ઘરં અને વહાણ બંધાય છે. મોઢાનો એક બોલ નાની ને નજીવી ચીજ છે પણ તેથી મહાભારત લાલ કે મહાભારત ખરાબી ઉપજે છે. માટે નાની અને નજીવી ચીજો વિષે તજવીજ રાખવી.

(૧૦) તૃપ્તિ.

(૮૬) “જે માણસ સાવ નિર્ધન હોય છે તે ૧૦૦ રૂ-

ષિઆની ઈચ્છા રાખેછે. જેની પાસે ૧૦૦૩૨૩૫૫ હોય તે ૧૦૦૦ રૂપિઆનો આશામી થવાને ઈચ્છા રાખેછે. જે ૬૦ ન્તર રૂપિઆવાળો હોય તે લાખ રૂપિઆનું ધન મેળવવાને આશા બાંધેછે. તે જેના ખર્ચનામાં લાખ રૂપિઆની પુન્ન હોય તે રાજ (જેવા) થવાની આશા રાખેછે. જે રાજન હોય તે ચક્રવર્તિ (જેવા) થવાની આશા રાખેછે. અને જે ચક્રવર્તિ હોય તેને ઇંદ્રપદ મેળવવાની આશા હોયછે એમ આશા તો વધતીજ જાયછે. આશાની અવધિને કોણ પામેલ છે ? ”

(૮૭) “મોઢે કરચલી વળી ગઈ, માયા ઉપર પળી આગ્યાં, અંગ બધાં દીલાં પડી ગયાં, તોપણ એક તૃષ્ણા તો જીવાન અને જીવાનજ રહી !!! ”

(૮૮) “જે દ્રવ્ય વગરના છે તેઓ ધનની ઈચ્છા કરેછે, જેને વાચા નથી તે બોલવાની ઇચ્છા કરેછે. માણસો સ્વર્ગની ઇચ્છા કરેછે. દેવ મોક્ષની ઈચ્છા કરેછે. સારાંશ કે જે જેને મળતું નથી તેની તેની તે ઇચ્છા કરેછે.”

(૧૧) દુઃખ.

(૮૯) “દુઃખ ખમવાને અશક્ત થવું એ સર્વથી મોટું દુઃખ છે.”

(૯૦) “સંકટ જ્યારે દૂર હોય ત્યારે તેનાથી બીહતું પણ જ્યારે અંગપર આવે ત્યારે બેધડક સામે થવું.”

(૯૧) “સજ્જન અને દુર્જન બન્ને દુખીઆ હોયછે.

કેમકે સજ્જન પારકા દુઃખને મટાડવાની ચિંતાથી દુઃખી રહેછે અને દુર્જન પારકું સુખ જોઈને જળવાથી દુઃખી રહેછે.”

(૯૨) “હૃદયી બેહદ પુશી એ દુઃખનું મંડાણછે.”

(૯૩) “આકૃત આપણને વિચાર કરતાં શીખવેછે અને દુનિયાના ડાહ્યાણનું મધ પૂલમાંથી નહીં પણ કાંટામાંથી આપણે એકઠું કરીએ છીએ.”

(૯૪) “મારો દિકરો એમ લખેછે કે “,મને નિશાળમાં દુઃખછે” આ વાંચી હું દિલગીર થાઉં છું પણ પહેલું તો એ છે કે આ દુનિયાજ ઘણી દુઃખીછે તો વળી તેમાંથી નિશાળ તે શાની બાકી રહે?”

(૯૫) “વિતેલા દુઃખની વિસ્મૃતિ અને ભવિષ્યના દુઃખોનું અજ્ઞાન એ ઇશ્વરની કેવી બે મોટી અમલૃતિછો!”

[૧૨] પૈસો.

(૯૬) “બધા પ્રકારના દુઃખનું મૂળ પૈસો ગણાય છે એ વાત ખરી, પણ એના આશ્રય વિના બાગ્યેજ કાંઈ સારું થઈ શકે છે.”

(૯૭). પૈસા કમાવા વિષેના ઉપાય—“પાઈની સંભાળ રાખજો એટલે પૈસો તમારી રાખશે-ઉઘોગ સારા નસીબની મા છે. વગર મહેનતે ન હોય લેહેનત. કડવાસ વગર મીઠાશ ક્યાંથી? મહેનત કર, તને મળ્યા વગર રહેશે નહીં.”

(૯૮) “કાંઈ જાડીમાં સંતાડી મૂક્યા અથવા નોકરોનું

ની મોઝી સંખ્યા રાખી ખાલી દમામ કરવા સાર પૈસો આપ્યો નથી, પણ સ્વતંત્રતાના કિર્તિપત્ર હકો જળવવાને ગાટે આપ્યોછે.”
(બન્સ.)

(૬૯) “જો તારે લક્ષ્મીની સાથે દોસ્તી કરવી હોય, અથવા તારે પૈસાદાર થવું હોય અથવા પૈસા એકઠા કરવા હોય તો પૈસો કમાયા કરતાં બચાવવાને વધારે કાળજી રાખજો. જ્યારે લોકો કહે કે પૈસો આ ઠેકાણે મળેછે, પૈસો ફલાણે ઠેકાણે મળેછે ત્યારે તે બોલવા ઉપર બીજાકુલ ધ્યાન આપતો ના, પણ તારું કામજ કર્યેજજો અને જ્યાં હોય ત્યાંજ રહેજો. દોડાદોડી કર્યા સિવાય જેટલું મેળવાય તેટલું સંઘળું મેળવજો. જ્યારે તું સાંભળ કે તારા પાડોશીને શેરીમાંથી રૂપિયાની થેલી જડી ગઈ ત્યારે એવી બીજી થેલી મળવાની આશામાં ત્યાં દોડી જમણ માં; એકદમ પૈસાદાર થવાની કદી ઇચ્છા કરીશ નહીં.—ધીરજ અને ખંતથી પાઈ પાઈ એકઠી કરતો જજો. આ નાની રકમને તું ધિ-ક્કારતો હોય તો તારે યાદ રાખવું કે જેઓને પાઈ મળતી નથી અથવા જેઓને પાઈ કોઈ ધીરતું નથી તેઓને એક પાઈ સોનાના પહાડ કરતાં પણ અધિક કિંમતી થઈ પડેછે.”
(જાહડસ્મિથ).

(૧૦૦) “પૈસો મેળવવામાં, બચાવવામાં, ખરચવામાં, આપવામાં, લેવામાં, ઉછીનો લેવામાં, તથા વારસો આપવામાં જો સરખું પ્રમાણ રાખ્યું હોય તોજ માણસની માણસાઈ પૂર્ણ ગણાય.”
(હુનરી ટેલર).

(૧૦૧) “પૈસાદાર કેમ થવું? પૈસો વધારવાનો દુ-નિયામાં એકજ ઉપાય છે તે એકે પેદાશમાંથી ખરચ કર્યા બાદ જેટલો બને તેટલો બચાવ કરવો. એજ રીતથી ગરીબ લોકો તવંગર થાયછે અને તવંગર વધારે પૈસાવાળા થાયછે. જેટલું તમને મળે તેટલું બધું તમે ખરચી નાંખો તો તમારી પાસે પૈસા વધવાના નહીં. માણસ જે પેદા કરેછે તેથી તેની દોઝત વધતી નથી, પણ જે કાંઈ બચાવે છે તેજ તેની દોઝત ગણાયછે. થોડું કમાતા હો તેની કાંઈ ફિકર નહીં પણ એથી તમે ખર્ચ ઓછો કરો અને કાંઈ પણ બચાવો. એટલે થોડા વખતમાં તમારી દોઝત સારી થશે. જે માણસ જેટલું પેદા કરેછે તેટલું ખરચે છે અને કાંઈ દૈવ યોગ બનાવથી તવંગર થવાની ઉમેદ રાખે છે તે માણસ ગરીબાઈના દબાણમાં આવી પડેછે. માટે ભાઈઓ તમે જે કાંઈ પેદા કરતા હો તેમાંથી કાંઈપણ બચાવવાની તજવીજ કરજો. ”

(૧૦૨) “ઘણા માણસો પોતાની પાસે પુષ્કળ પૈસો હોવાથી પાયમાલ થઈ ગયાછે અને ઘણા માણસો પૈસાની તંગીને લીધે પાયમાલ થતા બચ્યાછે, પૈસો મેળવતાં મોટા માણસો નાના થઈ ગયાછે અને નાના મોટા થઈ પડ્યાછે.”

(૧૦૩) “જે માણસ વરસે એક પણ પૈસો બચાવે છે તે પૈસાદાર છે, અને જે વરસે એક પૈસાતું પણ દેવું વધારેછે તે ગરીબ છે.”

(સ્કેલટન).

(૧૦૪) “પૈસો મેળવતાં દુઃખ, મેળવેલો સાચવતાં

પણ દુઃખ, ખરચ્યે પણ દુઃખ, ગયે પણ દુઃખ એવો જે પૈસો તેને ધિક્કાર છે !!! ”

(૧૦૫) “પૈસો બચાવતો એના જેવું બીજું કાંઈ બાદ નથી.”

(૧૦૬) “પૈસો કેમ પેદા કરવો? બીજાઓનાં કામ ઉપર ધ્યાન પહોંચાડો. જે ચીજની તમારે જરૂર ન હોય તે ચીજ ખરીદ ન કરો. દરેક કલાક કામે લગાડો, અને તમારી પુરસદનો વખત પણ ઉપયોગી બાબતમાં ગુબ્બરો. એક પાવલી ખરચો તે અગાઉ બે વખત વિચાર કરો. યાદ રાખો કે પાવલી પેદા કરવાને કટલી મેહેનત પડશે? તમારા ખરચ ખૂટણની ચોપડી ઉપર હમેશાં નજર રાખતા રહો. તેમાં કાંઈ પણ ચૂક માલમ પડે તો તે શોધી કાઢો. તમારા ધંધામાં નુકશાની જતી હોયતો ખરચ કમી કરો અને વધારે મેહેનત કરો. દરેક મુશ્કેલીને દૂર કરવાને તેની પછવાડે મંડ્યાજ રહો.”

(૧૦૭) “ધનહિનને માતા નિંદેછે, પિતા રાજી કરતો નથી, બાઈ સારી રીતે બોલતો નથી, ચાકર ક્રોધ કરેછે, પુત્ર અનુસરતો નથી, સ્ત્રી સારી રીતે પ્રસન્ન કરતી નથી. મિત્ર ધન આપવાની શંકાએ કરી માન આપી બોલતો નથી, માટે હે મિત્ર, ધન સંપાદન કર !

(૧૦૮) “મનુષ્ય, મનુષ્યનો દાસ નથી પણ ધનનો દાસ છે.”

(૧૦૯) “પ્રથમ ઉદ્યોગ કર્યા છતાં ધન ન મળ્યું તો

“હું મંદ બાગ્યછું” એમ માની પોતાના આત્માને નિંદવો નહીં. પણ મરતાં સુધી લક્ષ્મી મેળવવા ઉદ્ધોગ કરવો, ને એને દુર્લભ માનવી નહીં. જન્મનાર તૃપ્ત થાયછે; નહીં જન્મનાર થતો નથી. ચાલનાર જાયછે, ન ચાલનાર જતો નથી. તથા જોડનાર જોડેછે, નહીં જોડનાર જોડતો નથી. એ ઉપરથી મનુષ્યનો ઉદ્ધોગજ સર્વજ દેખાય છે.

(૧૧૦) “ચાલતી કીડીની પંડિત સમુદ્રને પણ તરે, પણ ન ચાલતો ગરૂડ એક પગલું પણ ચાલે નહીં.”

(૧૩) પુસ્તક.

(૧૧૧) “માણસ સિવાય આ દુનિયામાં એક એવડી કરતાં વધારે અજ્ઞય જોવું બીજું શું છે? તે ન્હાના કાગળના કટકાઓ આપણી સાથે વાત કરેછે, આપણને બીવરાવેછે, અજ્ઞય કરેછે, આપણને શીખવેછે, અને એક બાઇની માફક અંતઃકરણથી આપણને સલાહ આપેછે.”

(૧૧૨) “હીરા માણેક અને ધાતુની બીજી ખાણો સમગ્ર માણસના ઉપયોગમાં આવી શકતી નથી. પરંતુ પુસ્તકો એવા પ્રકારની ખાણ છે કે જેનો ઉપયોગ ગરીબ અને તવંગર સરખી રીતે કરી શકેછે. ત્યારે આપણે શા સાર એ ખજાનો હાથ ન કરવો જોઈએ? તેને ખરો મૂર્ખ કહેવો કે થોડી મેહેનતે પ્રાપ્ત થતો લાભ આજસને લીધે સહેજમાં ગુમાવી દેછે.”

(૧૧૩) “ગમે તો તમે ઉઢાડો પણ નહીં, અને શા

જે પશુ ન જાયો તેપણુ પુસ્તકે જોવી બીજી કાંઈ આ-
નંદકારક ચીજ દુનિયામાં નથી.”

(૧૧૪) “વાંચો અને તે પ્રમાણે ચાલો—કાંઈ લા-
ખોખંધ ચોપડીઓ માણસના કામદા માટે લખાયછે. તે ચો-
પડીઓ કરોડો માણસો વાંચેછે, પણ તેનો ખરો ઉપયોગ
કોણ કરેછે? કોઈ ધણાજ જુજ્જ લોક કરતા હશે. સારી
ચોપડીઓ વાંચીને માણસ જે તે પ્રમાણે ચાલે તો હાથ
જે આપણી હાલતછે તેવી રહેલી ન જોઈએ.”

(૧૪) પરોપકાર.

(૧૧૫) માર્ક ઍન્ટની—આ નામાંકિત નર જ્યારે
સાચાર અને ખુવાર થઈ ગયો, ત્યારે તે બેઠ્યો હતો કે
મેં મારું બધું ખોયુંછે, પણ મેં જે કાંઈ બીજાઓને આ-
પ્યુંછે, તે ખોવાયું નથી.”

(૧૧૬) “બસા માણસો ઉપર ઉપકાર કરવામાં પણ
એક જાતની મોજ મળેછે. તેઓ તે ઉપકારની કદર ખુ-
જી શકેછે, અને તેથી તેમનાપર ઉપકાર કરવાને આપણને
બેવડી ખુશી થાયછે.”

(૧૧૭) “સંસારના બોજો નદીનાં ઉંચા મોઝા જે-
વા ચંચળ છે. પ્રાણપણ કાણ માનમાં જતા રહે એવા છે.
જીવાનીમાં પ્રાણીઓનાં મોઢાનું તેજ તે પણ થોડાજ દિ-
વસ રહેછે. માટે હે ડાહ્યા માણસો ! સર્વ સંસારને અસાર
જાણીને લોકોના અનુગ્રહ કરવામાં તાપર મન રાખીને

પરમાર્થ વિષે યત્ન કરો, યત્ન કરો.” (ભર્તૃહરિ).

(૧૧૮) “અપકારને બદલે ઉપકાર કરવો એના કરતાં વધારે કીર્તિવાન કહેલ મેળવવી મુશ્કેલ છે.” (ટીલોટસન)

(૧૧૯) “ એજ મનુષ્ય કહેવાય કે જેની ધારણા, વિચાર અને યત્નો ખીખના બહાને ગાટે છે.” (સ્કોટ).

(૧૨૦) “પરોપકાર શું છે? અંતઃકરણનું અજવાળું છે. ધાયત્ર દિલને રૂઝાવનાર મલગ પડે છે. દરિદ્રતાના સમુદ્રમાં ડુબતા માણસોને બચાવનાર નૌકા છે. દુનિયારૂપી વીંદીમાં સર્વથી પ્રકાશિત નંગ છે. એક સુખદ ઝરો છે, જે નિરંતર વહ્યા કરે છે, પણ અવાજ કરતો નથી. એક કુવારો છે, જે ખીજ આસપાસની ચીજને સ્વચ્છ કરતાં પોતે પણ સ્વચ્છ બને છે. દુઃખના ધુમરનો નાશ કરનાર એક આકાશનું કિરણ છે. એ એક કદી નિષ્કળ નહીં થાય એવી દવા છે. જે દુનિયાને તેની નીતિરૂપી આરોગ્યતાનું રક્ષણ થાય તેટલા માટે જગતના મહાન વૈદે આપેલી છે.”

(૧૨૧) “ રમના બાદશાહ તૈતસને પોતાની પ્રજાનું સાં રૂં કરવા સરખી ખીજ કાંઈ હોંશ નહોતી. એક દિવસે સાંજે તેને યાદ આવ્યું કે ‘આજે રૈયતના ફાયદાને માટે મેં કશું કીધું નથી’ તેથી પોતાની આસપાસ જેઓ બેઠા હતા તેઓને તેણે કહ્યું—“ ભાઈઓ, મારો એક દિવસ ફેફટ ગયો.”

(૧૫) પરણું સારું કે કુંવારા રહેવું ?

(૧૨૨) “પરણેલી છંદગીમાં માણસોને એ તરેહનાં વિમાસણમાં પડ્યું પડેછે. જો પોતાની બાઈડીને તેઓ ચાહતા હોયછે, તો રખે તે મરી જાય, તેની તેઓને ધારતી રાખવી પડેછે. પણ જો તેઓ ધિક્કારતા હશે તો તે મરી કેમ જતી નથી? તેની તેઓને ફિકર પડશે!!”

(૧૨૩) “પરણેલી છંદગી કુંવારાપણું કરતાં ખુબ સુરત થોડીછે, પણ સલામત વધારેછે. જો કે તેમાં જંજળ ઘણીછે, તોપણ ભય થોડોછે. તે ઘણી આનંદીછે, તેમ દિલગીરી ભરેલી પણ છે. તેની જંજળ ઘણીછે, પણ તે પ્યાર અને સખાવતથી ટળી જાયછે; અને તે જંજળો ખુશી ભરેલી થાયછે. લગ્ન એ દુનિયાની માતા છે. જે રાજ્યની લાજ રાખેછે. ધર્મસ્થાનો અને શહેરોને આબાદીથી ભરપૂર કરેછે. તેમજ સ્વર્ગ પણ ભરપૂર કરેછે. પણ કુંવારાપણું એક એપલમાંના કીડાની પેઠે હમેશ મીઠાશમાં તો વસેછે ખરું, પરંતુ તે એકલપેદું ને બંધીવાન છે, અને તેજ એકાંત હાલતમાં તે મરણ પામેછે. લગ્ન ઉપયોગી મધમાખીની પેઠે ઘર બાંધેછે. દરેક કુલોમાંથી મીઠાશ એકઠો કરેછે. મંડળીમાં સાથે જોડાયછે, અને મેહેનત કરેછે. દુનીઆને મધુર રસ પૂરો પાડેછે. તેના રાજને તાબે થાયછે. કાયદામાં રહેછે. બીજા ઘણા સદ્ગુણોને પોતાની સાથે જોડેછે. આદમી જાતના સુખમાં વધારો કરેછે, અને તે એ-

વી જતનું લાલું સુખ છે કે પરમેશ્વરે પોતે હમણાની દુનિયાને માટે જાણે યોજના કીધી હોય.” (જે. રેમી ટેલર).

(૧૨૪) “જેમ તમારા કુટુંબમાં વધારે માણસો પ-રણેલા હશે, તેમ ગુન્હા ઓછા થશે. લગ્ન, માણસને વ-ધારે સદ્ગુણી અને વધારે ડાહ્યા કરે છે. કુટુંબનો વડો, પોતાનાં છોકરાં આગળ એજ લાવતો શરમાય છે.”

(૧૬) બાદશાહ.

(૧૨૫) “જ્યારે બાદશાહ પ્રમાણિક પણે ચાલવાનો પ્રયત્ન કરે ત્યારે તેની પ્રજા તેને તાબે રહેવાને ખુશી થાય છે.”

(૧૨૬) “સૌથી ખૂરો બાદશાહ તેને જાણવો કે જેનાથી સારા માણસો ડરે અને જેના ઉપર ખરાબ માણસો આશા બાંધે.”

(૧૨૭) “દુનિયામાં સર્વેનો આધાર એક બીજા ઉપર છે. માટે બાદશાહ અને પ્રજાએ પણ એક બીજાની મદદે આવવું તથા એક બીજાની બરદાશ લેવી.”

(૧૨૮) “બાદશાહની હકુમતના બચાવને માટે લશ્કરની જરૂર છે, લશ્કરના નિભાવને માટે રૈયત ઉપર કર નાખવાની જરૂર છે. રૈયત કર આપી શકે એટલા માટે જમીન ખેડવાની જરૂર છે અને ખેતીવાડી બરાબર ચાલે તેટલા માટે ધારા અને ધાનતદારીની જરૂર છે.”

(૧૨૯) “લયંકર સિંહ, જે અદ્ય બાદશાહ કરતાં

અહિતર છે, અને લાંબી મુદતની લડાઇ બે અદ્ય આદ-
શાહ કરતાં પણ ખરાબ છે. ”

(૧૩૦) “ આદશાહેને લાજમ છે કે જે જગા ઉપર
નેતર કામ કરે તે જગા ઉપર તરવાર વાપરવી નહીં. ”

(૧૩૧) “રાજાએ દેવતા જેવા છે. જે કોઇ તેમની
પાસે જાય તો તેને તેઓ પોતાના તાપથી બાળી નાખે છે
પણ જેઓ તેમની સાથે દૂરથી કામ ખાડે છે તેમને તેઓ
ધણે ક્ષાયદો કરે છે. ”

(૧૩૨) “નિરંતર પ્રજાનું પાલન કરવું તથા દુષ્ટને
દંડ દેવો એ રાજાનો પરમ ધર્મ છે, જે બંને નીતિ વિના
બની શકતાં નથી. ”

(૧૩૩) “વળી રક્ષણ કરનાર વિના પ્રજા પોતપો-
તાની ફરજ બજાવતી નથી અને પ્રજા વિનાનો રાજા પૃ-
થ્વીમાં શોભતો નથી. ”
(શુક્રનીતિ).

(૧૩૪) “રાજાએ ચોર, કાર્યભારી, શત્રુ, હજુરી ત-
થા પોતાના લોભથી પ્રજાની પિતાની પેઠે રક્ષા કરવી; કે
મકે રાજા અબંધુતો બંધુ, આંધળાની આંખ અને ન્યાય
માર્ગે વર્તનાર સર્વનો માતાપિતા છે. (વિષ્ણુસ્મૃતિ).

(૧૩૫) “જેમ ભ્રમર પુષ્પને બચાવતાં તેમાંથી રસ
ગ્રહણ કરે છે તેમ રાજાએ મનુષ્યને નીચોવ્યા વિના તેમની
પાસે કર લેવો. કેમકે જે રાજાથી, પારધીથી મૃગલાની
પેઠે પ્રજા ત્રાસ પામે છે તે રાજા સમુદ્ર પર્યંત પૃથ્વીને પા-
મીને પણ નાશ પામે છે. ”
(વિદુર).

(૧૩૬) “રાજ્યએ જેમ પોતાને તથા ધંધો કરનાર સર્વ પ્રજાને લાભ થાય એ રીતે વિચાર કરી રાજ્યમાં નિરંતર કર ઠરાવવા. અને લોકમાં ધર્મનિષ્ઠ થઇ પ્રતિ વર્ષનો કર સારા કારભારી મારફત ઉઘરાવવો. ને પ્રજાને વિષે પિતાની પેઠે વર્તવું. વળી રાજ્યએ વટેમાર્ગના સુખ વાસ્તે માર્ગનું સંરક્ષણ કરવું, અને તેમને જે પિડા કરતા હોય તે મને પ્રયત્નથી હણવા.” (માનવધર્મ શાસ્ત્ર.)

(૧૩૭) બુદ્ધિમાન રાજા અથવા ન્યાયાધિશે એકલાએ ક્યારેય પણ એકાંતવાસમાં વાદી પ્રતિવાદીનું કાર્ય ન પાસવું નહીં, તેમ તેમની વાત પણ સાંભળવી નહીં.” શુક્રનીતિ.

(૧૩૮) “પ્રજા ઉપર દયા રાખનાર રાજા વૃદ્ધિ પામે છે, અને પ્રજાના ક્ષયથી ક્ષય પામે છે. એમાં સંશય નહીં, માટે રાજા રૂપ ગોવાળે પ્રજા રૂપી ગાયનું પાલન તથા પોષણ કરી ધનરૂપ દૂધ ધીમે ધીમે ગ્રહણ કરવું, અને ન્યાય માર્ગે ચાલવું. કેમકે રાજા પાસે જે ધન, ધાન્ય, રત્ન, વિવિધ પ્રકારનાં વાહન તથા બીજું પણ જે કાંઈ છે તે પ્રજા પાસેથીજ મળેલું હોય છે.” (વિષ્ણુશર્મા).

(૧૩૯) “જે મૂઠ બુદ્ધિવાળા રાજા, પ્રધાનના હાથમાં રાજ્ય કારભાર સોંપી કેવળ મેહલમાં મોજ મગ્ન કરે છે તે ગિલાડાના સમૂહને દૂધ સોંપી સુષ રહે છે એમ જાણવું.” (વિષ્ણુશર્મા)

(૧૪૦) “પ્રજા મૂળ છે અને રાજા વૃક્ષ છે. ઓ પુત્ર! વૃક્ષ તેના મૂળથીજ ઘટ બને છે.” (સેખસાદી).

(૧૭) ભાઈઓમાં સંપ રાખવા વિષે.

(૧૪૧) “પ્રૌઢપણમાં પરસ્પરે રસ્તા કરી ભાઈઓએ સંપથી રહેવું. કદી કાંઈ નિમિત્તથી એકલા રહેલા વાસણની પેઠે ભાઈઓને પણ પરસ્પર વઢવાડ થાય, તો તેમણે પોતાનો સંપ જીવવવા માટે પરસ્પરે બોલેલા વચન ભૂલી જઈ, ઉત્તમ મનુષ્યની રીતે, લીટાવડે જૂદા પાડેલા પાણીની પેઠે પાછા તુરત મળી જવું. અથવા મધ્યમ મનુષ્યની રીતે લીટાથી જૂદી પાડેલી ધૂળની પેઠે થોડો કાળ ગયા પછી મળી જવું; પણ અધમ મનુષ્યની પેઠે, લીટા કાઢી જૂદા દેખાડેલા પથરની પેઠે કદી જૂદાઈ રાખવી નહીં, કેમકે વઢતી વખતે ક્રોધના આવેશમાં અયોગ્ય વચન પણ બોલાઈ જવાનો સ્વભાવ છે, વળી તેમણે ધંધો રોજગાર સાથે મળી કરવો. કેમકે હરકોઈ મોટો રોજગાર થોડી પુંજીએ થતો નથી. ને તે કરવામાં એકલાની હિમત ચાલતી નથી. વળી ધંધામાં કાંઈ નુકશાન જાય તો તે અધાની એકલી મળેલી પુંજીમાં જણાતું નથી, પણ જો ભાઈઓ પોતપોતાની પુંજીવડે છૂટો છૂટો ધંધો કરે તો જેને નુકશાન આવે તે ધસાઈ જાયછે, તેમ જો અધા સાથે હોય તો લાકડીના ભારાની પેઠે કોઈ શત્રુથી પરાભવ પામતા નથી, પણ જો છૂટા હોય તો એક એક છૂટી લાકડીની પેઠે નાશ પામેછે. માટે જ્યાંસુધી પ્રત્યેક ભાઈ પોતપોતાનો ધંધો સારી રીતે કરવામાં સમર્થ થાય નહીં ત્યાંસુધી તેમણે ધં-

ધો રોજગાર સાથેજ કરવો. નિરંતર સંપ રહે તે રીતે ધનમાં જે વડીલ હોય તેને તાબે રહેવું.” (પ્રમાણ સહુમાં).

(૧૮) મિત્રતા.

(૧૪૨) “આપણે જે જોરાક લેઈએ છીએ તે ઉપર જેમ આપણા શરીરના બંધનનો ધણો આધાર રહેછે, તેમજ જે મિત્રોની સાથે આપણે ફરીએ છીએ અથવા વાતચીત કરીએ છીએ તેઓનાજ સદ્ગુણ કે દુર્ગુણ આપણી ચાલચલણના બંધન ઉપર અસર કરેછે—કુદરતે માણસ જાતમાં બીજાની નકલ કરવાની વજાણ મૂકીછે તેથી માણસ બોલવું, ચાલવું, ઉઠવું, ખેસવું, વિચાર, સમજણ એ સર્વે બીજા પાસેથી શીખેછે.” (મીસીસ હર્બર્ટ).

(૧૪૩) “કાંઈપણ બે માણસો બાળપણથી સાથે રહીને ઘરડાં થાયછે તો ધીમેધીમે તેઓ એક બીજાને એટલાં મળતાં આવેછે કે આપણને એવું લાગેછે કે જો એ બંને ચોકસ મુદત વધારે સાથે ગુજરે તો કદાચ તેઓને એક બીજાથી ઓળખવાનું પણ આપણને મુશ્કેલ પડે.” (ઈમર્સન).

(૧૪૪) “કેળવણીને વાસ્તે ધણા જણે ધણું એકલપણુંછે, પણ એક બીજાના દાખલાથી માણસને જે લાભ લાભ થાયછે તે બાબત ઉપર ધણું થોડું ધ્યાન આપ્યું છે. મારી સર્વમાં સરસ કેળવણી મારા બાઈઓએ જે મને દાખલો આપ્યો હતો તેજ હતી. તેઓને સર્વ કામમાં બી-

નથી સ્વતંત્ર રહીને પોતાનીજ ઉપર આધાર રાખીને ચાલવાની ટેવ હતી અને મેં તેમનો દાખલો પકડીને તેવીજ ટેવ પાડી.”
(સર આલ્ફ્રેડ બેલ).

(૧૪૫) “જીવાનીના વખતમાં સ્વભાવે હું ધણીજ એક માર્ગી હતી તેથી મને ધણું નુકશાન થયું, અને પછવાડેથી મને ઘણો પસ્તાવો થયો. એકલું રહેવાથી માણસને બીજા-ઓના સંકટની વેળાએ તેઓને મદદ કરવાની શું જરૂર છે તે વિષે મુદ્દત ખ્યાલ આવતો નથી, એટલુંજ નહીં પણ માણસ જાતની શું શું હાજરો છે અને તેમને કેવી અને કેટલી મદદ જોઈએ છીએ તેનો તેને ખ્યાલ પણ રહેતો નથી. આસપાસના લોકો સાથે સહવાસ રાખવાથી માણસને ઘણો સારો અને પક્ષે અનુભવ મળે છે. લોકની વચ્ચેમાં રહેવાથી તેમનું દુઃખ જોઈ આવે તેમની કદર પીછાણવા અને પેસે સંતોષ પકડવા શીખીએ છીએ.”

(મીસીસ સ્કીમેલપેનીક.)

(૧૪૬) “એ અજાણ્ય જોઈએ કે બહા માણસોથી દુનિયાને મહાભારત ફાયદો થાય છે. બહાઈ માત્ર બહાઈ કરનારાનેજ ફાયદો કરે છે અને ભૂંડાઈ ભૂંડું કરનારાનેજ નુકશાન કરે છે એમ ન ધારવું. એકની બહાઈ બીજા ધણીને ફાયદો કરે છે, તેમજ એકની ખૂરાઈથી બીજા ધણીની ખરાબી થાય છે. અને એ રીતે નક્કર ગુણો ફેલાવો પામે છે. આપણે પ્રાણીમાં પથ્થર નાખીએ છીએ ત્યારે તેમાં જેમ પહેલું એક નાનું કુંડાળું પડે છે; પછી બીજું જરા મોટું

હું અને ત્રીજું તેથી મોટું એમ એક બીજાથી મોટાં કુંડાળાં જ્યાંસુધી તેઓ દિનારા સુધી પહોંચે છે ત્યાંસુધી પડ્યાં કરે છે તેમ સારા કે નકારા માણસની અસર ચોતરફ લોકોમાં ફેલાવો પામે છે.” (કેનન મોઝલી).

(૧૪૭) “બર્ક સાથેની વાતચીત અને તેના દાખલાથી મને જે ગુણ થયા છે તે માટે હું તેનો કેટલો આભારી છું તે હું માન સાથે કબૂલ કરું છું—જે કાંઈ હું ચોપડીઓમાંથી શિખ્યો છું, જે કાંઈ દુનીઆના લોકો અને તેમને લગતી બાબતોથી મને જ્ઞાન મળ્યું છે તે સર્વજ્ઞ ત્રાજવાના એક પક્ષમાં મૂકું અને બર્કની શિખામણથી અને તેની સાથે વાતચીત કરવાથી મારામાં જે સુધારો થયો છે તે બીજામાં મૂકું તો તે બીજું પલ્લું ઘણુંજ વધારે ભારે થાય.” (શેક્ષ).

(૧૪૮) “તમે મને કહો કે તમને કેવા મિત્ર પસંદ છે તો હું તરત તમને કહું કે તમે પોતે કેવા છો, અને તમારી ચાલચલણ, તમારા શોખ અને તમારા ગુણ કેવા છે? તમે હલકા માણસને પસંદ કરો છો? ત્યારે તો તમે હલકા ખવાસના છો. તમે પૈસાદારને ચાહો છો? ત્યારે તો તમે આ જગતની ખાલી માયાનો શોખ રાખો છો. તમને મોટી પદવી અને ખીતાબવાળા પુરૂષો ગમે છે? ત્યારે તો તમે ખુશામતીઆ અને નિંદાખોર છોજ—તમે પ્રગણિક, બહાદુર, અને હિંમતવાળા માણસોને ચાહો છો? ત્યારે કહું છું કે તમે પણ તેમના જેવા છો.” (મોરેસર સેન્ટબીવ).

(૧૪૯) “સત્પુરુષોની સંગતિ બુદ્ધિની જડતાને હણે-
છે. વાણીમાં સત્યને સિંચન કરેછે. માન વધારેછે. પાપને
ટાળેછે. ચિત્તને પ્રસન્ન કરેછે; અને દશે દિશામાં કીર્તિને
ફેલાવે છે. કહો! પુરુષને સત્સંગતિ શું શું નથી કરતી?”

(ભર્તૃહરિ).

(૧૫૦) “બુદ્ધિમાનોએ પોતે સંપૂર્ણ છતાં પણ મિ-
ત્રો કરવા, કેમકે સમુદ્ર પરિપૂર્ણ છે તોપણ ચંદ્રના ઉદયને
ઈચ્છેછે.”

(વિષ્ણુ શર્મા).

(૧૫૧) “પોતાથી હલકા ગુણુવાળાની સોજતથી મ-
તિ હણાયછે. પોતા સમાન ગુણુવાળાની સોજતથી સમાન
રહેછે ને પોતાથી વિશેષ ગુણુવાળાની સોજતથી વિશેષ
થાયછે.”

(વિષ્ણુ શર્મા).

(૧૫૨) “દુર્જનની સાથે મિત્રાઈ અથવા સહેજ પ્રી-
તિ પણ ન કરવી કેમકે સળગતો ક્રાયશ્વો બાળેછે અને
ઠરી ગએલો હાથ કાળા કરેછે.”

(વિષ્ણુ શર્મા.)

(૧૫૩) “પ્રિય વાક્ય બોલવા થકી સર્વ પ્રાણી રા-
જ થાયછે માટે તેજ બોલવું કેમકે સદ્વચનનો કયાં ટોટો છે?”

(ચાણાક્ય નીતિ).

(૧૫૪) “પાપ કર્મથી વારે. હિતમાં જોડે. છાનીવાત
ઢાંકી રાખે. ગુણોને પ્રગટ કરે. આપત્તસમયે છોડે નહીં. વ-
ખતસર મદદ કરે એ સત્પુરુષોએ સન્મિત્રનાં લક્ષણ કયાં
છે.”

(ભર્તૃહરિ).

(૧૫૫) “મૃગ મૃગ સાથે, ગાય ગાય સાથે, ઘોડા ઘો-

ડા સાથે, મૂર્ખ મૂર્ખ સાથે, અને પંડિત પંડિત સાથે સોન-
ખત કરેછે, કેમકે સમાન સ્વભાવ તથા વ્યસન વાળાને
પરસ્પર મૈત્રી થાયછે.” (વિષ્ણુશર્મા).

(૧૫૬) “આ અતિ સ્નેહીછે એમ ધારી નીચ મનુ-
ષ્યનો વિશ્વાસ ન કરો. કારણ એમનું કામ સિદ્ધ થયું તો
એમનો સ્નેહ પંજુ રડાવેછે.” (વિષ્ણુશર્મા)

(૧૫૭) “જે જેના મનમાંછે તે દૂર છતાં પણ પાસે-
જ છે ને જે જેના મનમાં નથી તે પાસે છતાં પણ દૂર છે.”
(વિષ્ણુશર્મા).

(૧૫૮) “ધર જેવું પણ ધર નહીં, એકાંત જવું
પણ એકાંત નહીં, એવી ચીજ તે એક માણસનો દોસ્ત
છે.” (સર વીલીયમ ટમપલ).

(૧૫૯) “ઉત્તમ માણસની સોખતથી ડગલે ડગલે
માન વધેછે. જેમકે સુતરનો તાંતણો તુચ્છ જેવો છે, પ-
ણ તે કુલના હારમાં પરોવાયો એટલે તોરો થઈને કાંઈ
મોટા પુરૂષના મસ્તકપર જઈને બેસેછે.”

(૧૬૦) સંગત કોની કરવી?—“જો કાંઈ માણસને
પોતાના વિષે સારો વિચાર બેસાડવાની ખુશી હોય તો તે-
ણે, જેઓને માટે સારો વિચાર બેઠેલો હોય તેનીજ સંગ-
ત કરવી.” (લાઘુએર).

(૧૯) મધપાન.

(૧૬૧) “દારની અસરપર પંડિતજીના બાપણુ કરતાં

છાકટાની હાલત જોવી એ વધારે સરસ બાપણુ છે.”

(સેવીલ).

(૧૬૨) “દરિઆ કરતાં દારૂએ વધારે માણસોને ખુ-
ડાડ્યાં છે.”

(૧૬૩) “જો તમારે તમારું મન સ્વચ્છ રાખવું હો-
ય અને શરીર તંદુરસ્ત રાખવું હોય તો કેશી દારૂ પી-
શે નહીં. ”

(૧૬૪) “ધેલછા, પડીજતું તથા જેમ તેમ બોલવું
એ સન્નિષાતના સર્વ લક્ષણ મધપાન દેખાડે છે. ”

(૧૬૫) “છાકટાપણું અક્કલનો નાશ કરે છે, યાદદા-
સ્તને ડૂબાડે છે. શરીરને રોગી કરે છે, ખુબ સુરતીને ઝાંખ
પમાડે છે, કૌવતને ઓછું કરે છે, લોહીને ઉકળે છે, અંદર
અને બહાર ન રહાય એવા ધા પાડે છે. અક્કલનો દુશ્મ-
ન છે. જીવનો જમ છે. ગળવાનો ચોર છે. કંઠાળનો દોસ્ત છે.
બાઇડીનું દુઃખ છે, અને છોકરાંની દિલગીરી છે.”

(૧૬૬) “હું છાતી ઠોકીને કહું છું કે જે માણસ કે-
શી દારૂ પીએ છે, તેને પહેલ વહેલાં કોઈ કોઈ વખત પી-
વાની, અને આખરે ખુબ ચડાવવાની ટેવ પડે છે. આ ટે-
વથી કેદમાં પડેલાના ત્રાસદાયક દાખલા મેં જોયા છે. અ-
ગાડી સારા નીકળી આવશે એવા દેખાતા જીવાન પુરૂષો
પીવાની ટેવથી દુર્ગુણમાં પડેલા છે, હેરાન થઈ ગયા છે,
અને આખરે કમોતે મુવા છે. ધણા વેપારીને તેણે દીવા-
ળું ફૂંકવ્યું છે. આથી કરી ધણા વિદ્યાર્થીઓ કેદમાં પડેલા

છે. આ ટેવે ધણા વિદ્યા ગુરૂઓને ફતંગ દીવાળીઆ કરી મૂક્યા છે. ધણાં માનપામેલા, મુલાપિત અને અત્યુપયોગી ધર્માધ્યક્ષોને તેને ફસાવી દીધા છે અને ખુદી આંખે પોતાના કમનસીબ ઉપર ટગર ટગર જોતા લોકને નિન્દાઈ પી ખાડામાં ગગડાવી દીધા છે. મને ખબર છે કે ઘણીજ સરસ અને ચોખ્ખી બુદ્ધિવાળા અને અત્યંત દૃઢ સ્વભાવના માણસોને તેણે છોકરાં તથા મૂર્ખ કરતાં પણ ખરાબ કરી નાંખ્યાછે. આથી કરી સારા સારા ગૃહસ્થો હેવાન સરખા બની ગયાછે. ઉત્તમ પ્રતિની બુદ્ધિના કવિઓને તેણે ફાંસી કરતાં વધારે ખરાબ ફાંસામાં ફસાવી દીધા છે અને આખરે તેઓનાં મોત વહેલાં આપ્યાં છે. રાજપ્રકરણી માણસો તેમજ વકીલ અને જડજનો તેણે સંહાર કર્યો છે. પ્રિય પિતા અને પ્રેમાતુરાગી ઘણીઓને તેણે રાક્ષસ સમાન કરી મૂકેલ છે. પ્રમાણિક માણસોને તેણે લુચ્ચાના સરદાર બનાવી દીધા છે. ઘણાંજ સુંદર તથા નાણુક બાંધાનાં સ્ત્રી-પુરુષને તેણે પૂલાવી દીધાં છે.”

(ચાલ્સ બકસ્ટન).

દાડ પીવાના મહાભારત કાયદા !!!

(૧૬૭) એક પ્રખ્યાત કવિ કહે છે કે—“જો તમારે ગરીબ થવાની ઈચ્છા હોય તો દાડ પીઓ, અને પછી તસ્તજ તમારી પાસે ખોટી બદામના પણ વાંધા પડશે. તમારે છેતરાવું હોય તો મદિરા પીઓ કારણ કે એમ કન

રવાથી આ કામ સેહેલાઈથી થશે. તમે એમ ધારતા હો કે હું ઘણાજ બેરાવર છું તો સુરાપાન કરો અને તમે તરતજ બેઠાએ તેવા દુર્બળ થઈ જશો. તમારે પૈસા ઉઘાડી નાખવા વિચાર હોય તો મધપાન કરો એટલે તમારો પૈસો તમને ખર્ચ પડ્યા વિના ચાલ્યો જશે. તમારે તમારા મિત્રોનો તિરસ્કાર વહોરી અળખામણ થવું હોય તો દારૂ પીઓ એટલે તમે તરતજ અણુગમતા થઈ પડશો. તમારે કરજ કરવું હોય, કીચડ અથવા ગટરમાં પડવું હોય, ગાડીઓ વચ્ચે ગળડવા ખુશી હોય, હાડકાં રંગવાં હોય અને પોલીસના થાણામાં બેસવા વિચાર હોય તો દારૂ પીઓ એટલે તેમાં તમે ફતેહમંદ થયા વગર રહેશો નહીં. આટલું બધું કરતાં ન થાઓ તો તમારા કર્મનો વાંક ગણાશે. તમારે તમારું શરીર બગાડી નાખવું હોય તો દારૂ પીઓ કેમકે દારૂ એ દુઃખ દરદનો દોસ્ત છે. તમારે તમારો માત્ર ખજાનો શરીર અને આત્મા ખોવો હોય તો દારૂ પીને એટલે તમારી ઉમેદ જલદીથી ખર આવશે!!”

(૨૦) મૂર્ખ.

(૧૧૬) “પર્વતની વિકટ જગામાં તેમજ વનમાં રહેતારા પશુઓની સાથે રહેવું સાચું પરંતુ ઈંદ્રના જીવનમાં પણ મૂર્ખ લોકોની સાથે રહેવું સાચું નથી.”

જલે કરીને અગ્ની શાંત થાયછે, સૂર્યનો તાપ છત્રવડે શાંત પડેછે. મદોન્મત્ત હાથી આંકુશ વડે હાથ થાયછે. લા-

કડીએ કરીને ઢોર વશ થાય છે. ઔપધે કરીને વ્યાધિનો નાશ થાય છે. વગેરે અનેક વાતોના ઉપાય વિદ્વાનોએ કહ્યા છે પણ મૂર્ખને સમજાવવાનો રામચાણુ જેવો ઈલાજ કોઈએ બતાવ્યો નથી.”

(૧૬૭) મુર્ખઆદમી તે કોણ—“ ૧ વગર કારણે ગુસ્સે થનાર. ૨ વગર બોલાવ્યું અથવા વગર અર્થનું બોલનાર. ૩ કોઈની નકામી ભાંજગડ કરનાર. ૪ અનપચ્છ ઉપર સંપૂર્ણ વિશ્વાસ રાખનાર. ૫ દોસ્ત કોણુ અને દુશ્મન કોણુ તે વિષે જેને ખચર નહીં તે. ૬ વગર કામે આણી ગમથી પેલીગમ ધક્કા ખાનાર. ૭ જરાજરામાં પોતાનો મત ફેરવી નાંખનાર. ૮ થોડું સમજીને ઘણું જાણવાનો ડોળ રાખનાર.”

(૧૬૮) “ ડાહ્યો માણસ બોલવાની અગાઉ વિચાર કરે છે પણ મૂર્ખ આદમી બોલ્યા પછી વિચાર કરે છે.”

(૧૬૯) “ મૂર્ખાઓ ખરું જોતું સઘળું સાંભળવાને કાન ખુલા રાખી ફરે છે પણ ખરું જોતું તપાસવાને આંખ સદા બંધ રાખે છે.”

(૨૧) મોત.

(૧૭૦) બુદ્ધા માણસો મોતને શોધે છે, અને મોત જીવાનને શોધે છે.”

(૧૭૧) “ઝાડ ઉપરનાં પાંદડાં વખતસર ખરી પડે છે, કુલો પણ વખતસર કરમાય છે. સૂર્ય અને ચંદ્ર પણ

વખતસર આથમે છે; પણ અરે ! અરે ! મોત તારે વાસ્તે સધળો વખતે તૈયાર છે.” (ફેલીસીઆ હીમન્સ).

(૨)

“આપણે જાણીએ છીએ કે ચંદ્રની કળા ક્યારે ઓછી થવા માંડશે. આપણે જાણીએ છીએ કે ઉનાળો ક્યારે આવશે. આપણે જાણીએ છીએ કે ચોમાસુ ક્યારે બેસશે. પણ અરે ! મોત, તું ક્યારે આવશે, તે અમને કાણ જણાવશે ?”
(ફેલીસીઆ હીમન્સ.)

(૩)

“દિવસનો વખત મહેનત કરવા માટે છે. સાંજનો વખત ધરવા હરવા તથા ખુશીમાં ગુજરવા માટે છે. રાતનો વખત સુવાનો તથા બજન કરવાનો છે પણ દુનીઆ પર સર્વથી જોરાવર મોત, તારે વાસ્તે સધળો વખત તૈયાર છે.”

(૧૭૨) “જીંદગી એ એક, મુસાફરી છે, મોત આપણને ઘેર પહોંચાડે છે.”

(૧૭૩) “જે માણસ મોત માટે તેની અગાઉ મરે તેના જેવો ખીજો કોઈ સુખી નહીં.” (બેકન).

(૧૭૪) “એક રાજ્યકર્તાએ એક ખાસ અમલદાર પોતાની પાસે એટલા માટે રાખ્યો હતો કે તેને તેના મોતની યાદ આપ્યા કરે. અને દરરોજ સવારમાં એકસ વખતે મોઢેથી એમ કહે કે શાહ ! યાદ રાખજે કે તારે મરવું છે.”

(૧૭૫) મોત કીર્તિનું આરણું ઉઘાડેછે, અને અદેખા-
ધને ખુઝાવેછે. (ખેકન).

(૧૭૬) એક શખ્સે આવીને નોશરવાને આદિલની
પાસે વધામણી ખાધી કે તમારા ફ઼ાણા દુશ્મનને ધશ્વરે
આ દુનિયામાંથી ઉઠાવી લીધો. તે સાંભળીને પાદશાહે કહ્યું
કે તે તો ઠીક છે. પણ તે મને મૂકી દેશે એવું તે કાંઈ સાં-
ભળ્યું? દુશ્મનના મરવાથી મને કાંઈ ખુશી થવાનું કાર-
ણ નથી, કેમકે મારી કાયા પણ કાંઈ અમર નથી. ”
(શેખ સાદી.)

(૧૭૭) એક કવિ કહેછે કે જે માણસ મરણ પામેછે
તે પાપથી છુટા થાયછે. ત્યારે તે મરણ પામ્યોછે એમ શા
માટે કહવું જોઈએ? સુખી જીંદગી તો ત્યારેજ શરૂ થાયછે
ત્યારે મરવાને શા માટે બીહીવું જોઈએ? જે માણસ જીવે
છે તે માણસ અપરાધ કરવાને ચાહેછે ત્યારે તેને જીંદગી
શામાટે કહેવી જોઈએ ?

(૧૭૮) માણસ માત્ર રડતું જન્મેછે. ફરિયાદ કરતું
પોતાની જીંદગી ગુમરેછે અને નિરાશ થઈ મરણ પામેછે.

(૧૭૯) મૃત્યુ—એ કાંઈ દિવસ પણ આવશેજ. તે
સમજાને આવ્યું છે. મારાથી મોટા વધારે ડાહ્યા તથા સા-
રાને પણ મૂક્યા નથી.

(૧૮૦) વિષયના ભોગની ઇચ્છા મટી ગઈ, લોકોમાં
યતો ધણો સત્કાર બંધ પડ્યો. પોતાની ઉમરના સ્વર્ગમાં ગ-
યા. અને પ્રાણપ્રિય રતેહીઓ હતા તે પણ ગયા, ધીરે ધીરે.

લાકડી ઝાલીને ઉઠાયછે. ઘણા અંધારાથી આંખો રૂંધાયછે. શરીર ઘણું દુર્બળ થઇ ગયું છે. તોપણ મોતને વાસ્તે હું મરી જઈશ એમ ધારતી રહે છે. ઓ હો હો ! કેવું આશ્ચર્ય !!!

(૨૨) વખત.

(૧૮૧) “જે જે કૃત્ય માણસ કરેછે, તેમાં તેનો પ્રા-
ણ જાયછે. જેને વાસ્તે આપણી વહેતી હુંદગી આપણને
મળી છે. તે કરતાં કરતાં આપણે અંત આવેછે એટલુંજ
નહીં પણ કાળ તો આપણે ઉઘમી હોઈએ કે સુતા હોઈ-
એ તોપણ પોતાનું પગલું નિયમિત ક્રમે ભર્યે જાયછે. આ-
પણે રમતા હોઈએ કે શ્રમ કરતા હોઈએ, ઉંઘતા હોઈએ
કે અભ્યાસ કરતા હોઈએ તોપણ સૂર્યની ગતિ અટકતી
નથી, અને શીશીમાંની રેતી પડેજ નાયછે. ઘડી ઉપર ઘ-
ડી ભરાઈ જાયછે. એક કલાક સુકૃત્યમાં ગાળ્યો કે કુકૃત્ય-
માં ગાળ્યો તોપણ તેનું માપ તેટલુંજ છે. પણ સારાં અ-
ને નરતાં કૃત્યનો ફેર અનંત છે. જેમ નકારાં કૃત્યમાં વ-
ખત જાયછે તેમ સારાં કૃત્ય કરતાં પણ કાળ વધી જાય-
છે. પણ સારાં કૃત્યથી ભવિષ્ય સુખનો સંચય થાયછે,
અને તે કરવામાં જે આપણે ખોઈએ છીએ તેનો ભરપૂર
ખદ્દો આપણને પાછળથી મળશે. સદાચરણ કરતાં આ-
પણે વખતને ખદ્દો કાંઈ ખીજી વસ્તુઓ ખરીદ કરીએ છી-
એ; પણ જે ખોટાં કર્મ આપણે કરીએ છીએ તે આપ-
ણો વખત ચોરી લેછે એટલુંજ નહીં પણ ભવિષ્ય દુઃખ-

દાયક મૂળ થઈ પડે છે. સારાં કૃત્યથી પરલોકમાં સુખનો સંગ્રહ થાય છે અને નહારાં કર્મથી દુઃખનાં બી રોપાય છે ત્યારે આ હુંદગી કુમારે શા માટે ખરાબ કરવી જોઈએ? હુંદગી દરરોજ ખૂટતી આસી જાય છે તો તે એવાં કર્મમાં ગાળવી કે જેથી ભવિષ્યમાં સુખ મળે. જે જે કરવું તે પહેલાં વિચારવું કે કર્યા પછી આનું શું પરિણામ થશે? સારું પરિણામ નિપજે એવું હોય તો તે પૂરું કરવું, પાણુ ખોટું થયાનું હોય તો તે કામ આરંભવું નહીં, અથવા આરંભ્યું હોય તો એટલેથીજ મૂકી દેવું—દુર્ગુણ ઉડાઉ છોકરાની પેઠે વારસો વેચી જોસે છે અને સદ્ગુણ સાધનનો સંગ્રહ ફરી તે ખરીદી લે છે.” (કીથામ).

(૧૮૨) “વખત એ સોનું છે.” (ફાન્કલીન)

(૧૮૩) “છંગલાંડની રાણી ક્વીન ઈલીઝાબેથ મરતી વખત ખોલી હતી કે અરે વખત, અરે વખત, એક પળને માટે આખી દુનિયાનો ખજાનો થોડો છો!”

(૧૮૪) “જોવાએલું ધન ઉદ્યોગથી પાછું પ્રાપ્ત કરાય. ગયેલી તંદુરસ્તી મિતાહારથી પાછી આવે. ભૂલી ગયેલી વિદ્યા અભ્યાસથી ઉપસ્થિત કરાય. મિત્રનો વિરોધ કાળે કરી ધસાઈ પાછો સંપ થાય. ગયેલી આખર પણુ પશ્ચાતાપ અને સદ્ગુણથી મેળવી શકાય, પણ ગયેલા કલાક કોણે ફરીથી દીઠા છે? એદરકારીથી ગાળેલા વર્ષો કાનાં પાછાં આવ્યાં છે? તે વર્ષો પાછાં આણી કોણે તે કાળનો ડાહ્યપણુથી ઉપયોગ કર્યો છે? અને ધર્મરાજના દક્ષતર-

માંથી વ્યર્થ મુમાવેલા કાળની નોંધ કોણે ભુંશી નાંખીછે?”

(મીસીસ સીગનરની).

(૧૮૫) ઑલફ્રેડ બાદશાહને કોઈએ પૂછ્યું કે આ-
ટલાં બધાં કામ કરવાને તમને શી રીતે વખત મળે છે ?
તેણે જવાબ દીધો કે “હું વખત ખોતો નથી તેથી તે મ-
ને મળી શકેછે.”

(૧૮૬) “સારી તક કાંઈ વારંવાર મળતી નથી. જે
એક વાર મળેલી તક હાથથી જવા દીધી તો તેવીજ તક
બીજી વાર તમારા હાથમાં આવવાની તમારે વકી રાખ-
વી નહીં.”

(૧૮૭) “તું તારી જીંદગીને ચાહતો હોય તો વખત
મુમાવતો ના. જીંદગીએ તે વખતનીજ બનેલીએ. જરૂરના
કરતાં બિંધની અંદર આપણે ફેટસો બધો વખત ગુજરી-
એ છીએ. આપણે ભૂલી જઈએ છીએ કે મરી ગયા પ-
છી સૂવાનું પુષ્કળ છે. ગધ વેળા પાછી આવતી નથી.
આપણે કહીએ છીએ કે વખત ઘણો-ઘણો છે, પણ તે ઘો-
ડો માલમ પડેછે. આજસાઈથી સઘળી ચીજ મુશ્કેલ થઈ
પડેછે પણ ઉદ્યોગથી સઘળી સહેલી થાયછે.” (ફ્રાન્ક્લીન)

(૧૮૮) વખતની તાંગી-સેનેકા કહે છે કે “આપણે
મનુષ્યજાત વખતની તાંગી વિષે વારંવાર ફરિયાદ કરીએ
છીએ કે વખત ઘણોજ ટુંકોછે. ફક્તાણું કામ કરતાં વખતે
જો દીધો, વખત નહીં મળ્યો, બાકી કામ પૂરું કરી નાં-
ખ્યું હોત. એ ફરિયાદ જીજ્ઞાસુ કે ફેટલી ખોટી કરીએ છી

એ? જો કે વખત દુકા માલમ પડે છે તોમણ, આપણે તેને કેટલો આળસાઈમાં ગુમાવીએ છીએ. કેટલાક માણસો પોતાનો વખત બહો ખસે આળસાઈમાં ગુમાવે છે.— વળી કેટલાક નકારાં કામો કરવામાં ગુમાવે છે, અને કેટલાક નજીવી જાળતોમાં દહાડાના દાહાડા ગુમાવી નાંખે છે. ત્યારે એમની એ દુરિયાદ કયી તરેહની? આપણી જીંદગીના વખતને જો જાણવો હોય કે કેટલો ગયો છે, તો કલાક અને મિનિટથી નહીં ગણવો, પણ શું સદગુણ કે દુર્ગુણનાં કામો કીધાં છે? અને કેટલાં કીધાં છે એ ગણવાં જોઈએ છીએ. જેમ એક બેવકૂફનો વખત તેની પોતાની આળસથી લાંબો થતો માલુમ પડે છે તેમજ એક સુઝને પોતાનો વખત તેના વિચારોથી તેને લાંબો માલુમ પડે છે. બેવકૂફને પોતાનો વખત ઘણો લાંબો માલુમ પડે છે તેનું કારણ એ કે વખતને સારે માર્ગે કેમ વાપરવો તે તેને ખબર નથી અને પેલા સુઝને જે લાંબો માલુમ પડે છે તેનું કારણ એ કે દર મિનિટે તેને નવા નવા વિચારો આવ્યાજ કરે છે અને તે તેનું સુખ ભોગવી જાણે છે.”

૨૩ વહવું.

(૧૮૬) “જ્યાં સુધી તારે ખોલ તારા મનમાં છે ત્યાં સુધી તે તારા અખત્યારમાં છે. પણ એકવાર તે બહાર પડે એ કે પાછો આવી શકતો નથી.” (રેસકોમન.)

(૧૬૦) “જીવનું અને મરણું જીભ ઉપર રહેલું છે.”

(સાલોમન.)

(૧૬૧) “લગામ વગરની જીભનો પરિણામ કમનસિ-
બ થાયછે. દુનિયાદારીના સર્વે કામદાનમાં મનુષ્ય પ્રાણી
પોતાના સદ્ગુણ કરતાં જીભથી જીતી જાયછે, અને નસિબ-
વાન થઈ જાયછે. તેમજ દુર્ગુણ કરી ભાગ્યહિન થાય તેના
કરતાં જીભને લગામ નહીં સંખ્યાથી વધારે થાયછે.”

(ચુરીપીડીક.)

(૧૬૨) “વચન, એ અક્ષરનો આગેહુળ ફેટોચાક છે.”

(૧૬૩) “વાત ચીત કરવાની રીત ઘણા ખરા લોકો
જાણતા નથી. જ્યારે તમે હરકોઈ સાથે વાતચીત કરવા લા-
ગો ત્યારે આંટલી વાત તમારે જાણવી જરૂરની છે કે તે
તમારી વાત સાંભળવાને ખુશી છે કે તે પોતાની વાત ત-
મને સાંભળાવવાને ખુશી છે.”

(૧૬૪) જીભ છે તે જંગલી જનાવર છે; જે તેને ક-
બજામાં રાખશે તો તે તમારો બચાવ કરશે, પણ જે તે-
ને છૂટી મૂકશે તો તે તમારો કંકડા કરશે. જેમ પૈસા સં-
ભાળીને જ્યાં ઘણી અમત્ય જેવું હોય ત્યાં વાપરે છે તે-
મજ તમારો બોલો સંભાળીને ઉચ્ચારો. કેમકે હજારો સો-
ના મહોરો વખર કરણે ખરચવાથી જેટલું નુકસાન થશે
નહીં તેટલું નુકસાન એક બોલ વગર કરણે ઉચ્ચારવાથી થશે.”

(૧૬૫) “વાતચીત કરવામાં ઘણા મીઠા શબ્દ વાપર-
વા જોઈએ. કારણ કે ખરાબ શબ્દોથી સંલવારના ધો કરતા

(૫૪)

મોતીની માળા.

પણ વધારે ઝેરી અસર થાયછે, માણસની કિંમત તેના વિચાર અને વાતચીત ઉપરથી થાયછે.”

(૧૯૬) “જે મનુષ્ય ઘણા પ્રશ્નો પૂછશે, તે ઘણું શીખશે. અને તેથી ઘણો સંતોષ પામશે. અને એમ ખાસ કરીને બનશે ત્યારે, કે બ્યારે તે સામા ઘણીઓની કાબે-લીયત મુજબના સવાલો તેઓને પૂછશે કેમકે તેથી તે તેઓને જવાબ દેતી વેળા રાજ થવાની તક આપશે, અને વળી પોતે હમેશાં એ રીતે જ્ઞાન મેળવતોજ રહેશે.”

(બેકન.)

—°°°—

(૨૪) વિદ્યાભ્યાસ.

(૧૯૭) “વિદ્યાભ્યાસ તરણાવસ્થામાં પોષણ, વૃદ્ધાવસ્થામાં મોજ, સંપત્તિમાં શણગાર, તથા વિપત્તિમાં દિલાસો છે. ઘરમાં તેથી આનંદ ઉપજેછે, બહાર નમ્રતા પથરાય છે; અને દિવસે કે રાત્રે, મુસાફરીમાં કે એકાંત વાસમાં તે આપણને છોડી જતો નથી.” (સિસરો.)

(૧૯૮) “પુસ્તકમાં જે વિદ્યા તથા પારકાના હાથમાં જે ધન હોય તે ખપ પડે કામ આવતાં નથી.”

(૧૯૯) “શાસ્ત્ર અનંત છે અને વિદ્યા ઘણી છે. આયુષ્ય થોડું છે અને તેમાં વિદ્યુત ધણું છે. માટે જેમ હંસપક્ષી દૂધ મિશ્રિત જળમાંથી દૂધને અલગ કરેછે તેમ તે સર્વમાંથી સાર અલગ કરવો.

(૨૦૦) શાસ્ત્ર જાણ્યા છતાં પણ જે ઉદ્યોગ રહિત હો-

ય તે મૂર્ખ—ને જે ઉદ્યોગી હોય તે વિદ્વાન કહેવાયછે; કે-
મકે સારી રીતે ચિંતન કરેલું ઔપધ નામ માત્રે કરી રો-
ગીઓને આરોગ્ય કરતું નથી પણ ખાધેથી કરે છે.”

(વિષ્ણુશર્મા.)

(૨૦૧) મનુષ્યને વિદ્યા વિનય આપેછે—તે વિનયથી
તે વ્યવહારમાં પાત્ર અર્થાત્ લોકોના વિશ્વાસને યોગ્ય થાય
છે—જેથી ધન મેળવી શકેછે. અને ધનથી પરોપકાર થઈ
શકે અને તેથી અંતઃકરણને સુખ થાયછે.”(વિષ્ણુશર્મા)

(૨૫) સત્ય.

(૨૦૨) “સત્ય વડે વાયુ વાયછે. તથા સૂર્ય આકાશ-
માં પ્રકાશેછે. સત્ય, વાણીની પ્રતિષ્ઠા છે. સત્યમાં સર્વ રહેલું
છે—માટે સત્યને શ્રેષ્ઠ કહેછે.”

(૨૦૩) “આ લોકમાં સત્ય સમાન ધર્મ નથી. સ-
ત્યથી કાંઈ શ્રેષ્ઠ નથી. અને અસત્યથી બીજું કાંઈ અતિશ-
ય ખરાબ નથી.”

(૨૦૪) “જે પુરુષ સત્ય બોલેછે તથા લીનતા રા-
ખેછે અને પરસ્ત્રીને પોતાની મા પ્રમાણે જાણે છે તેને ભ-
ગવાન નહીં મળેતો તેનો હું જન્મીન છઉં.” (તુળસીદાસ)

(૨૦૫) “ઓ મારા અંતઃકરણ ! તું ધ્યાન લગાડી
સાંભળી લે. જે તું સત્યથી ચાલીશ તો તને વખત, મિત્ર,
તથા બીજા સર્વ સુખો મળશે. ડાહ્યા ભણસો સત્યનો કદી
ત્યાગ કરતા નથી, કેમકે તેથી કરીને ભણસની સુકીર્તિ

ચાયછે, તુ સત્યે ચાલીને સૂર્યના પ્રકાશ પ્રમાણે માપ રૂપી અધકારનો નાશ કરશે તો તું અમૂલ્ય છે. સત્ય વગર ખીન્ન બાપણુ કરીશ મા. કેમકે જમણી બાજુ ડાબી બાજુથી ઘણી સારી છે. સર્વ દુનિયામાં સત્ય વગર સારી ચીજ ખીજ નથી. સત્યના ઝાડને કાંટા નથી. અસત્ય બોલવા જેવું ખરાબ ખીજું કાંઈ નથી. અસત્યથી બે આખર ચાય છે. જે માણસ અસત્ય માર્ગે ચાલેછે તેનો પરલોકમાં કેમ છટકો થશે. ? ”

(૨૦૬) “આ દુનિયામાં અસત્ય બોલવાથી શરમ પ્રાપ્ત થાય. જેમ કાંઈ જખમ સારો થાય તોપણ તેનો ડાઘ પછવાડેથી રહેછે તેમજ જે એક વખત જૂઠું બોલવા લાગ્યો એટલે તેને તેજ ટેવ પડેછે. પછી તે ખરું બોલવા લાગે તોપણ કાંઈ તેનો ભરોસો રાખતું નથી.” (સાદી)

(૨૦૭) “સત્ય બાપણુ સાંભળવા જેવી ખીજ કાંઈ આનંદકારક વાત નથી; અને પ્રમાણિક માણસ સાથે બાપણુ કરવા જેવું ખીજું સુખ નથી; કેમકે તે ભોળાપણથી સામળી બેઢને ખીજને છતરવું એવું તેના મનમાં કદી આવતુંજ નથી. સત્ય બોલવાવાળા લોકોનું બાપણુ સરવ છે; કેમકે તે શખ્દોની ચતુરાઈ તરફ પોતાનું ધ્યાન લગાડતો નથી. તેઓને સોગન આપવાની ન્યાયાધીસને જરૂર રહેતી નથી.” (પ્લેટો)

(૨૦૮) “સત્યનો ભગ કરવો એના જેવો મોટો દોષ ખીજો નથી. જે સત્ય છોડી દીધું તો દુનિયામાંનો સધળો

વ્યવહાર ખુડયો એમ જાણવું. જો સર્વ લોકો જૂઠું જોતવા લાગશે તો પ્રત્યેક મનુષ્યને જૂઠા જૂઠા થઈને મોતમોતાનું પેટ ભરવા વાસ્તે જંગલમાં જઈ રહેવું પડશે. અસત્ય જોણવું એ અધોર પાપ છે. જૂઠા માણસની મર્યાદા વેશ્યાની મર્યાદા જેવી હોય છે અને તેનું હસવું ખુની માણસના જેવું છે, તથા તેનું યુગ્મન મોતના સરખું છે. ” (જિનસન)

(૨૦૯) “સત્ય એ ઈશ્વરનું શરીર છે અને જે પ્રકાશ છે તે તેની છાયા છે. (પ્લેટો)

(૨૦૯) “સત્યવડે પૃથ્વીનું ધારણ એટલે સ્થિતિ થાય છે. સૂર્ય પણ સત્યવડેજ પ્રકાશ કરે છે. તેમ પવન પણ સત્યવડેજ વાય છે. આખું જગત સત્યવડે ચાલે છે વાસ્તે સત્ય એજ બધાનું ધારણ છે. ને તે જે વખતે નાશ પામશે તે વખતે પ્રલય થશે. ”

(૨૧૧) “સચ્ચાર્દ એ એક નહીં જોડું પડે એવું વધતું છે. નહીં તોડી શકાય એવી ઠાક છે. નહીં કરમાઈ જાય એવું સુગંધી ફુલ છે. નહીં લૂઠાઈ જાય એવી દોલત છે અને નહીં છતી શકાય એવો દેશ છે. ”

(૨૧૨) “જે માણસ પ્રમાણિક નથી તે ડાહ્યો અને સહિસત્તામત નથી એ મોટી સત્યની વાત જો માણસો વિચારે તો સર્વ લોકોને ખાનગી અને જાહેર રીતે કબ્બે પાર આવે નહીં એટલો બધો બેહદ ફાયદો થાય. ”

(સર વોલ્ટર રેલે).

(૨૬) સ્ત્રી.

(૨૧૩) “સ્ત્રીની તરવાર તે તેની જીભડી છે અને તેના ઉપર તે કાટ ચઢવા દેતી નથી.”

(૨૧૪) “સોનાની કસોટી દેવતા છે, ઓરતની કસોટી સોનું છે. તથા મરદની કસોટી ઓરત છે.”

(૨૧૫) “સ્ત્રી એ સુખનું સાધન છે, તેના ઉપર ઘટે તેટલી પ્રીતિ રાખવી પણ તેને વશ થવું દુરસ્ત નથી. કેમકે સ્ત્રીને વશ થનાર ભર્યારના ઘણીવાર ભૂંડા સંસ્કાર થાય છે.”

(૨૧૬) “જો તારી બાઈડી તને ડાહ્યણુવાળી માલમ પડે તોજ તેને તારી છૂપી વાતોની ભાગીદાર કરજો—નહીંતર તારા વિચારોને તારા હૃદયમાં તાણુ દઈને રાખી મેલજો—કારણ કે ઓરત કદાચજ છૂપી વાત રાખી શકે છે.”

(૨૧૭) “જોને સ્વરૂપવાન સ્ત્રી મળી છે તેને લંકા મળી છે, પણ જોને સદ્ગુણી સ્ત્રી મળી છે તેતો નંદન વનમાં વિલાસ ભોગવે છે. મહાસાગરનો ખજાનો તેની આગળ, શી ગણતીમાં છે?”

(૨૧૮) “ખુશસુરતી અને નખરાં એ સ્ત્રીના મુખ્ય હથિયાર અને મુખ્ય અખત્યાર છે.” (ટિપ્પણ).

(૨૧૯) “સ્ત્રીની ખુશસુરતી એ તેની પોતાની દોલત અને તેના સદ્ગુણ એ તેના ભર્યારની અને બચ્ચાંની દોલત—”

(૨૨૦) “ખુશસુરત સ્ત્રી એ દરેક કુંવારા પુરૂષનો સ્વ-

ર્થ છે અને પરણીલાનો ચંદ્ર છે. સ્ત્રીની ખુબસુરતીએ દુનિયા ઉપર મહાભારત ફેરફાર કર્યા છે અને મોટા બનાવને જન્મ આપેલ છે. સ્ત્રીની ખુબસુરતીએ મગરબ શહેનશાહના તાજ ઉતરાવ્યાં છે, અને શૂરા પેહેલવાનોની તરવાર છોડાવી છે. સ્ત્રીની ખુબસુરતીએ પથર જેવા દિલને નરમ મીઠુ સરખાં કરી નાખ્યાં છે અને પહાડ જેવા તનને સૂકી કાઠી સરખા બનાવી દીધા છે. સ્ત્રીની ખુબસુરતીની અખયખી અપાર છે.”

(૨૨૧) “સ્ત્રીઓ જેવાં ઇચ્છે તેવાં માણસો થશેજ. માણસ મોટાં અને સારાં થાય, એવી જો તમારી ઈચ્છા હોય તો સ્ત્રીઓને મોટાઈ અને સરસાઈ શિખવો.”

(રૌસ્થુ).

(૨૨૨) “સ્ત્રીઓને કેળવણી આપવી તેના જેવું અગત્યનું અને સંસાર વ્યવહારને ઉપયોગી કામ ખીણું એકે નથી. હરકોઈ ગરીબ માણસને તેનું ધર ચલાવવાને સારી સ્ત્રી મળશે કે નહીં, તથા જામ્યાંઓનું જતન કરવા લાયક માતાઓ જડશે કે નહીં તેમજ તેનું ધર સુખ અને આરામ ભરેલું રહેશે કે નહીં, તે સઘળી વાત સ્ત્રીજાતની કેળવણી ઉપર આધાર રાખે છે.” (લોર્ડ બ્રાહ્મ).

(૨૨૩) “ધરને ધર નથી કહેતા પણ સ્ત્રીજાત ધર કહેવાય છે, કેમકે સ્ત્રી વિનાતું ધર અરણ્ય સરખું લાગે છે. ઝાડનીએ પણ જો પુરૂષની સ્ત્રી હોય છે તે તેનું ધર જાણવું, પણ સ્ત્રી વિનાનો મહેલ તો વન જેવોજ એમ નિશ્ચય કરે.

હાલે. તેમજ રોગથી ખીડાએલા તથા કષ્ટને પામેલા દુઃખી પુરુષને નિરંતર સ્ત્રી સમાન ખીળું કાંઈ પણ ધ્વોષધ ન-થી.”

(મહાભારત).

(૨૨૪) “સ્ત્રીનું બાળપણમાં પિતા, યુવાવસ્થામાં પતિ અને વૃદ્ધપણમાં પુત્રો રક્ષણ કરેછે; કેમકે તે સ્વતંત્રતાને યોગ્ય નથી.”

(૨૭) સંતોષ.

(૨૨૫) “સંતોષ, સત્તા અને મોજ મળ્મહ કરતાં વધારે સારો છે. તે કુદરતી હોલત છે. ઇંગ્લાંડની એક આગલી રાણી જ્યારે પોતાના રાજ્યની ખટપટોથી કંટાળી ગઈ હતી, ત્યારે તે વારંવાર બોલતી હતી કે “મારો જન્મ હજારી પદવીના માણસને ત્યાં થયો હોત તો કેવું સારું ! ”

(૨૨૬) “સુખને વાસ્તે કંઈ ચીજની જરૂર છે?—તંદુરસ્ત શરીર અને સંતોષી મન.”

(૨૨૭) “ મને પૈસાદાર તેમજ ગરીબ કરીશ નહીં. ફક્ત મને જોઈતો ખોરાક આપ. નહીંતો પહેલી હોલતમાં હું પ્રભુ ! હું તને ભૂલી જઈશ અને કહીશ કે “પરમેશ્વર દોષી છે” તથા ખીજી હોલતમાં વખને હું બોરી કરીશ અને તારા નામને બદો લગાડીશ.”

(૨૨૮) “મારા જરૂરીઆત અર્થેને માટે જોઈતું જોઈએ તેટલામાંજ હું સંતોષ માનું છું. કારણકે મેંજ રોજ મને માટે તો આખી દુનિયાની હોલત પણ પુરતી નથી.

નસીબ દેવી તેની પોતાનીજ સામે આપણને પુરતી રીને હથિયારબંધ કરે એવું ધારવું એનાથી બીજી મોટી મૂર્ખાઈ કયી કહેવાય ? ” (મોન્ટેન).

(૨૨૬) “સંતોષ એ મોટી કિંમતનું મોતી છે, અને જે માણસ દશ હજાર ઇચ્છાઓનો ભોગ આપીને પણ તેને મેળવે છે તે ઘણીજ ડાહી અને લાભકારી ખરીદી કરે છે. ” (બેલગ્રી)

(૨૩૦) “જે માણસ સંતોષી અને પ્રમાણિક છે તેજ ઇશ્વરનો ભક્ત છે, અને તેનેજ ઇશ્વર ચાહે છે. ”

(૨૮) વિવિધ વિષય.

(૨૩૧) “ગાયનની અસરમાં દરદી પોતાના દરદને વિસરે છે. મજૂર પોતાનો થાક ઉતારે છે. વિધવા પોતાના પશુવત્ બાળકને હાથમાં નચાવતી ભરથારનો વિયોગ વિસરે છે. લંગડો નાચે છે, પાપી પસ્તાય છે, ખૂની છરીને થોભાવે છે, નિંદાખોર જીભને અટકાવે છે, દુસ્મન અને દોસ્ત, શાહુકાર અને ફકીર એક કુંડળામાં ભેળા થાય છે. આવી ગાયનની પાદશાહી છે. માણસના દિલપર એવી એની સત્તા છે. નહીં ચાલતો ચાલે, નહીં નાચતો નાચે, નહીં દોડતો દોડે, નહીં બોલતો બોલે, અને નહીં ગાતો ગાય; એવી ગાયનની જાદુઈ અસર છે!”

(૨૩૨) કડવી ચીજો-“જાપનું જાપરં પેહેલું છોડવું એ કડવું છે. કંગાળિઆત કડવી છે. વધારે કડવું કરજ છે.”

કડવું છે નિરાશીપણું. વધારે કડવું છે, એક પૂરા ફરજદંતું મોત. કડવો છે ભાઇનો શોક. કડવું છે ખેનનું દુઃખ, માનું આંસુ, અને ખાપનો શ્રાપ.”

“ગઈ ગુજરી જીવાની ઉપર વિચાર કરવો કડવો છે. કછઆમાં હારખાવી એ પણ બહુ કડવી છે. કડવો છે દુઃખ આવેલો ગુસ્સો, વગર લીધેલો ખાર. હાથથી ગયેલો રોજગાર કડવો છે. દુકાળમાં સરકારે નાખેલો વેરો પણ કડવો છે.”

“દાંત જાય તે કડવો છે. આવક કરતાં ખર્ચ મોટો એ પણ કડવો છે. કડવો છે તોફાની પવન કે જ્યારે દરિયાપર આપણી અસ્તી હોય; કડવી છે ભાગેલી દોસ્તી, અને મુએલો પ્યાર કડવો છે છુપો ખેદ, ધાતકી ભરથાર, નિગકહરામ સ્ત્રી, મૂરખ છોકરી અને અભાગ્યો છોકરો. કડવી છે ગામની નાલેસી. કડવી છે વગર આખરની ખૂરી અવસ્થા, અને વગર દોલતની જીવાની. કડવી છે સાવડી માની ચુમી. કડવું છે પારકી જમીનપર મરવું.”

(૨૩૩) યાદ રાખવું અને ભૂલી જવું—“કેટલાએક લોક સર્વે વાત યાદ રાખે છે. ખીજાઓ સર્વે વાત ભૂલી જાય છે. એ બંને ખામીઓ ઠપકા ભરેલી છે. જે લોકોની યાદ દાસ્ત સારી નથી, તેઓ ફરિયાદ કરે છે. પણ જેઓની યાદ શક્તિ સારી હોય છે, તેઓએ પણ ફરિયાદ કરવી ઘટે છે. જેમ સઘળું ભૂલી જવું પરવડે નહીં તેમજ સઘળું યાદ રાખતાં પણ શીખવું જોઈએ નહીં. કેટલીક સ્ત્રી જ ખચીત કરી યાદ રાખવાની જરૂર છે. તેમજ વળી કે

ટક્કીક ચીજ ખચીત કરીને ભૂલી જવાની પણ જરૂર છે. જે ધણી ધણું ભૂલી જાય છે, તેના કરતાં યાદ કરનાર વધારે ચઢે છે; પણ કેટલીએક વાર યાદ કરનારનાં કરતાં ભૂલી જનાર વધારે ફાયદો કરે છે. સાર એકે માણસની યાદદાસ્ત ચંચળ અને તેણે જોઈએ ખરી, પણ શું યાદ રાખવું, અને શું ભૂલી જવું તે બાબત નિયમ રાખવો જોઈએ; અને આ એક ધણો અગત્યનો નિયમ છે. કે પોતાનાં વાંક હમેશાં યાદ રાખવા, અને પારકાના વાંક ભૂલી જવા.”

(૨૩૪) દરરોજ નવું નવું—“આ દુનિયાની સપાટીપર જેઓએ જન્મ લીધો તેઓને તો દરરોજ કાંઈ નહીં તો કાંઈ પણ નવું નવું જડવાનું. આજના કરતાં કાલે કાંઈ નવુંજ શીખવાનું, નવાંજ સુખો, નવાંજ દુઃખો, નવીજ અડચણો, નવોજ કંટાળો અને નવીજ શીખામણો મળવાનો. આપણે આજે છીએ, એવી કાંઈ કાલે રહેનાર નથી. કાલ કોણ જાણે કેવી પડવાની; તેમજ કોણ જાણે આજનાં કરતાં આપણાથી કાલે કેવાં કામ થવાનાં; પણ આટલું તો ખરુંજ છે કે આજના કરતાં કાલે જે કામ થશે તે તદ્દન નવુંજ થવાનું. પરંતુ તે નવાં કામ કરતી વખતે સંભાળ રાખવી જોઈએ છીએ. એવું નહીં થાય કે આજનાં કરતાં કાલનું કામ હલકું ગણાય. જેમ જેમ દહાડા જાય છે, જેમ જેમ આપણી ઉંમર વધે છે, તેમ તેમ આપણા જ્ઞાનમાં વધારો થવો જોઈએ. જે માણસે આજનાં કરતાં કાલે કાંઈ વધારો કીધો નહીં તેનું જીવંતર ફેકટ છે.”

(૨૩૫) “અપ્રસિદ્ધપણું તથા ગરીબાઈથી સાવચેતી તથા કરકસર પેદા થાય છે; સાવચેતી તથા કરકસરથી દોલત તથા આમરની ઉત્પત્તિ થાય છે. દોલત તથા આમરથી મગરબી તથા મોજ મળ પેદા થાય છે. મગરબી તથા મોજ મળથી બગાડો તથા આળસાઈ જન્મ પામે છે, અને બગાડો તથા આળસાઈથી પાછી ગરીબાઈ તથા અપ્રસિદ્ધપણું પેદા થાય છે. જીંદગીનાં ચક્રર એવાં છે.”

(૨૩૬) “જે કાંઈ એવું વિચારે કે મારે બીજાની ગરજ નથી, તો તે તેની મોટી ભૂલ છે; અને જે કાંઈ એવું વિચારે કે મારા વગર બીજાને નહીં ચાલે તો તે પણ તેની મોટી ભૂલ છે.”

(૨૩૭) “જે જીવાન માણસો પોતાની હાલત સુધારવાને અને પોતાના સુખમાં વધારો કરવાને ચાહતા હોય તેમને માટે મારી ખરેખરી સાદી શીખામણ આ પ્રમાણે છે—મોજ મળને સુખ સમજવું નહીં, અને ખૂબ વૈભવ ભોગવવાની ઇચ્છા કરવી નહીં. અભ્યાસથી સુખ મેળવવાની ઇચ્છા રાખો. વિવેક બુદ્ધિ સ્વચ્છ રાખો. જિજ્ઞાસા સતેજ રાખો. મનને કેળવવાની દરેક તકનો સ્વિકાર કરો, આંખોનો ખરો ઉપયોગ કરતાં શીખો, એટલે સાધારણ વસ્તુઓ અને ઘણી વખત જોવામાં આવતાં હોય તેવાં જનાવરોને પણ નિહાળીને જોવાં એ લાભકારક છે. સારાં પુસ્તકો વાંચવાં અને બધામાંથી સાર મેળવું કરવો.”

(૨૩૮) ૧ થોડામાં ધણું—“જે કામ આજે કરી શકો તે કાલ ઉપર મુલતવી રાખતા નહીં.”

૨ “જે કામ તમે તમારી જાતે કરી શકો તેને માટે બીજાને તસ્દી આપતા નહીં.”

૩ “પૈસા મળ્યા પેહેલાં તમારા પૈસા ખરચી નાંખશો નહીં.”

૪ “જે ચીજની તમારે જરૂર ન હોય તે ચીજ ગમે તેટલી સસ્તી મળતી હોય, તોપણ ખરીદતા ના.”

૫ “બૂખ તરસ અને ટાઢ કરતાં મોટાઇનું વધારે ખર્ચ થાય છે.”

૬ “થોડું ખાવાને લીધે પસ્તાવો કરવો પડતો નથી.”

૭ “જે કામ આપણે ખુશીથી કરીએ તેથી કંટાળો આવતો નથી.”

૮ “જ્યારે ગુસ્સે થયા હો ત્યારે કાંઈ પણ બોલો તે પહેલાં એકથી દસ સુધી ગણજો, અને જો વધારે ગુસ્સે થયા હો તો એકથી સો સુધી ગણજો.”

(૨૩૯) “દરેક માણસે જો બને તો પોતાનું કરજ આપવું જોઈએ. દરેક માણસે જો બને તો પોતાના પાડોશીને સહાય થવું જોઈએ. દરેક માણસે જો બને તો પોતાનાં લગ્ન કરવાં જોઈએ. દરેક માણસે જો બને તો પોતાના ગ્રાહકને પસંદ પડતું કામ કરવું જોઈએ. દરેક ખાઇડીએ જો બને તો પોતાના ધણીને ખુશી કરવો જોઈએ. દરેક ઘેરીએ જો બને તો પોતાની જીભ બંધ રા-

ખતી જોઈએ, દરેક વકોલે જો અને તો કોઈ કોઈવાર સાચું બોલવું જોઈએ! અને દરેક માણસે જો અને તો પોત પોતાનાં કામમાં ધ્યાન રાખવું જોઈએ.”

(૨૪૦) “જે જે વસ્તુ માણસ ખાય છે, તેથી તેઓ મનજ્યૂત થાય છે, એવું નથી; પણ જે વસ્તુ ખાઈને તેઓ નેરવે છે, તેથી શક્તિવાન થાય છે. માણસોને નફા થાય છે, તેથી તેઓ તવંગર નથી થતા, પણ તેઓ જે કાંઈ એકઠું કરે છે તેથી; માણસો જે કાંઈ વાંચે છે, તેથી હેં-શિઆર થતા નથી, પણ વાંચીને જે કાંઈ યાદ રાખે છે તેથી; તેમજ જેઓ કાંઈ સત્ય વાણી મોઢેથી બોલે છે, તેથી તેઓ પવિત્ર નથી ગણાતા, પણ જે સાચ કદરણીથી ચાલે છે, તેથીજ તેઓ ખરા પવિત્ર ગણાવાના.”

(૨૪૧) “દરરોજના વર્તમાન પત્ર વાંચનારાઓમાં ખરાખર ઘાનતના માણસો દીવાળીઆના નામની ટીપ શોધે છે. ધંધાદારીઓ જાણસોના ભાવતાલ વાંચે છે. નવરાઓ ગપસપ શોધે છે, કન્યાઓ લગ્ની ટીપ વાંચે છે, ઉડાઉ જુવાનીઆ મરણની ટીપ વાંચે છે, તથા છેલ ખટાઉઓ નાચ કે બેડકાની ખખર વાંચે છે.”

(૨૪૨) “જેઓ ઉઘમસર છે તેઓ એવું ધારે છે કે દરેક કાંઈ ઉદ્યોગ શોધી કઢાડવો એમાં શી મોટી વાત છે? પણ કેટલાક બણેલા છતાં રખડે છે, અને ઉઘમ વાસ્તે ફાંફાં મારે છે, પણ કાંઈ પત્તો લાગતો નથી. અને કેટલા એક કાના માત્ર પણ લાખી જાણતા નથી, તેઓ સેંકડો

રૂપિઆ પેદા કરે છે; માટે એતો એક દૈવની ગતિ વિચિત્ર છે.”

(૨૪૩) બ્રહ્મના જેવી બુદ્ધિ હોય એવાં કોડ ધડ હોય, અ-
કેક ધડ ઉપર કોડ કોડ ઝેણ્ટ માયાં હોય, દરેક માયામાં
કોડ કોડ મુખ હોય, દરેક મુખમાં કોડ કોડ જીભ હોય,
દરેક જીભ પર કોડ કોડ સરસ્વતી બેઠી બેઠી વાણ્ણીથી વ-
ર્ણન કરે, તો પણ ઇશ્વર જે અનાથનો નાથ તેના મહિ-
માનું વર્ણન કરવાને તે અશક્ત છે.”

(૨૪૪) ખેતી—“જો પૃથ્વી ઉપરની સોના રૂપા-
ની ખાણો ખપી જાય, ને તે ધાતુ મુદ્દલ મળે નહીં; જો
હીરા માણેક તથા મોતી, સમુદ્રમાં ડૂબી જાય, જો દેશો
દેશ માંહેલો વેપાર બંધ થાય, અને જે વિદ્યા તથા કળા-
થી શરીરની શોભા પ્રાપ્ત થાય છે, તે સધળું ડૂબી જાય,
તો પણ જમીનની ખેતી ઉઘોગી લોકોને સર્વે સુખો આ-
પવાને સમર્થ છે; અને વખતે દેશની સંભાળ કરવાને
લક્ષ્મર જોઈએ તો પણ તેમાંથી મળી આવે.” (જોનસન.)

(૨૪૫) “લખીને વિચારવું સાઈં! કે વિચારીને
લખવું સાઈં? વિચારીને લખવું અને વળી લખીને વિચા-
રવું તે સર્વેથી સાઈં; કેમકે વિચારીને લખતાં પણ કોઈ
પ્રકારની ભૂલ રહી ગઈ હોય, તો લખીને વિચારવાથી સુ-
ધારવાને બની આવે છે.”

(૨૪૬) સારાં કામનો બદલો—“જો તમારું કોઈએ
ભટ્ટું કીધું હોય તો તેનો બદલો બલાધથીજ વાળવાને ક-
દી ચૂકતા ના; પણ જો તમે ખીજઓનું લલું કરો તે

કોઈ પણ વખતે યાદ કરતા ના, તેમજ કોઈ પણ વખતે તેના બદલાને માટે રાહ જોતા ના. નેક માણસોને નેકી-થીજ વધાવજો, પણ તમે પોતે જે નેકી કરો તે દરિયામાં હોમાવજો.”

(૨૪૭) આરબી કહેવતો—“બાઇની તાબેદારી કરવી એ પસ્તાવાનું મૂળ છે. ધન હોય તો પરગામ સ્વ-દેશ સરખું થઈ પડે છે. જો તમારો મિત્ર મધ જેવો મીઠો હોય તો તેને આખો ને આખો ખાઇ જશો નહીં. બાલાના ધા રૂઝાશે પણ જીભના ધા રૂઝાવાના નથી. પડોતો પોક મૂકીને રડશો નહીં. માના જણ્યા બાઇઓ સિવાય બીજા ધણા બાઇઓ હોયછે. ઘણીવાર મુંગા રહેતું તે જવાબ આપ્યા બરાબર છે. પરોઢીએ ઉઠીને લોકો ગઇ કાલનાં વખાણુ કરેછે. વખત આપણને કડવાં તથા મીઠાં બોજન બવરાવેછે. તગારાથી ઉતરતા આદમીઓપર તમે દયા કરશો તો તમારી ઉપર તમારા વડીલો દયા કરશે. ગણા માણસની અટકળ મૂર્ખ માણસની ખાતરી કરતાં વધારે બોજદાર છે. છોકરાં હમેશાં તરત ગુસ્સે થાય છે. હેયું ખેતર જેવું છે, તેમાં મીઠા બોલ રોપો; તેઓમાંના બધાં નહીં તો થોડાં પણ ઉગી નીકળશે. જૂઠ્ઠાઈ રોગછે, અને સમ્યાઇ ઓસડ છે; પેહેલાથી એક પુરુષ હલકો થાયછે, અને બીજાથી મોટો થાયછે. જે પુણ્ય કરે તે કહી બતાવશો નહીં. મૂરખાઇ એ સૌથી મોટી દરિદ્રતા છે. કેટલાએકને માર મારવો પડેછે, અને કેટલાએકને ધસારત

અસ છે. ગર્હ્યુ ગુર્હ્યુ તેનો શોક કરવો એ બાપડીઓનું કામ છે. ”

(૨૪૮) “ ગરીબ, દુઃખી, કંગાળ તેમજ નદારી ચાલનાં લોકને સુધારવા તમારા લખાણો અને પૈસાથીજ કાંઈ વળવાનું નથી. એ કામમાં તો માણસોએ પોતાના તન અને મન બંને અર્પણ કરવાં જોઈએ. એવાં ગરીબ, કંગાળ, અને કમનસિગ માણસોની આપણે જાતે જઈ ખર્ચ લેવી જોઈએ, અને તેમની કદર ખાઈ તેમના દુઃખમાં ભાગ લેવો જોઈએ. એવા માણસો જ્યારે જીએછે કે પૈસાદાર અને સુખી આશામીઓ પોતાનાં ઘરનાં સર્વ સુખ પડતાં મૂકી વગર સ્વાર્થે તેમની પાસે આવી તેમનાં બલાને અર્થ મેહેનત કરેછે ત્યારે તેઓનાં મનપર ઘણી સારી અસર થાય છે. તેમના એવા ઉપકારના બદલામાં તે બહુ કરનારાઓને કાંઈ નહીં તો ખુશી કરવા માટેજ તેઓ પોતાની ચાલ સુધારે છે, તેમજ તે બધા માણસોનો દાખલો પકડી તેમની માયા અને સમ્યતા જોઈ તે ગરીબો પોતે પણ ડાહ્યણુ અને સમ્યતાવાળા થવાને શીખે છે. માણસ જાતની વસ્તીમાં અત્રબત ગરીબોની સંખ્યા ઘણી મોટી છે. તેઓને તો એવા પ્રકારની કેળવણી જોઈએ કે જેથી તેઓ પોત પોતાની શરબ સમજે. મેહેનત કરવાના કાયદા જાણી ઉઘોગી રહે. પોતાની તનદુરસ્તી અને સફાઈ જાળવવા શીખે. દારૂ અને બીજી નાશકારક વસ્તુથી દૂર રહે. માયાળુ થવા શીખે. માત પિતા તરીકેની

પોતાની ફરજ સમજે. પોતાના આપેલા વચનો પાળવા શીખે. પોતાના સરદારના હુકમ પ્રમાણે ચાલે અને તે સાથે વળી સ્વતંત્ર, અને પ્રમાણિક રહે. પોતાના દેશના ધારા અને ઇતિહાસથી વાકેફ થાય. તેમને એવી કેળવણી આપવી જોઈએ કે જેથી તેઓ પોતાના દેશ તરફની અને દેશપતિ તરફની પોતાની ફરજ સમજી વફાદાર પ્રજા થઈ રહે. પણ દિલ્લગીરી માત્ર એટલીજ છે કે એવા ધોરણુપર કેળવણી આપવાપર કાંઈ ધ્યાન આપવામાં આવતું નથી. ” (ડોક્ટર મેકલીઅડ)

(૨૪૯) ભારે કર—“સરકારને કર આપવા એ આપણને ખરેખર મુશ્કેલ લાગેછે. સરકારનાજ કર આપણે આપવા હોય તો આપણે સહેલાઈથી આપી શકીએ, પણ એ કરતાં વધારે ભારે કરના યોગ્ય તબે આપણે ચાલવા છીએ. સરકાર કરતાં બમણા વેરો આજસાઈ, ત્રમણા મગફળી, અને ચોગણા મૂર્ખાઈ નાખેછે, અને એ વેરામાંથી સરકાર આપણને છૂટી કરી શકતી નથી. ”

(ફ્રેન્કલીન).

(૨૫૦) જીવાની—“સર વોલટર રાલેએ પોતાના પુત્રને એક પ્રસંગે લખ્યું હતું કે—“તારી જીવાનીનો એવો ઉપયોગ કર કે જીવાની જતી રહ્યા કેડે બ્યારે તું તે યાદ કરે ત્યારે દિલ્લગીરી ન લાગે પણ આનંદ થાય. તું જીવાન હશે ત્યારે તું ધારશે કે જીવાનીનો છેડોજ નથી આવનાર. પરંતુ જો કે લાંબામાં લાંબા દહાડાની પણ સાંજ

હોયછે. તથા દરેક દહાડો એકજવાર આવેછે, અને કદી પાછો ફરતો નથી. વસંત રૂતુ જે જલદી જતી રહેછે તેના જેવી જીવાનીછે. માટે એક લાંબી અને સુખવાસી જીવંતી માટે જે જે ચીજની અગત્ય હોય તે જીવાનીમાં વાવી અથવા રોપી રાખ કે પાછત્રે દહાડે કામ લાગે.”

(૨૫૧) માફી—“એક શત્રુપર કિન્નો લેવાથી આપણે તેના બરાબરીઆ થઇએ છીએ, પણ તેને માફી આપવાથી તેનાથી શ્રેષ્ઠ ગણાઇએ છીએ. માફ કરવાનો ધારે ઇશ્વરને એટલો તો ગમતો છે કે તેવા પ્રસંગ આપનારને ભેટવાને હું ખુશી છું.” (લેવેટર).

(૨૫૨) “જે માણસ બીજને માફ કરી શકતો નથી તે પોતાનેજ ચાલવાનો પુલ પોતે તોડી નાખેછે. કારણ કે (મોત પછી) બધા માણસને માફી મેળવવાની જરૂર પડશે.” (લોર્ડ હરબર્ટ).

(૨૫૩) સ્વતંત્ર—“માણસ સંકટોમાં પણ સ્વતંત્ર રહેછે. પણ જે માણસે ગુલામગીરી કરી હોય તેને જે મોતીથી જડેલા રસ્તાપર ચાલવાનું મળે તોપણ તેનામાંથી ગુલામીની ખાશીયત જતી નથી.”

(૨૫૪) જાતી ખુબ સુરતી—“એ કુદરતના હાથનો લખી આપેલો લલામણુ પત્ર છે, પણ તેનો ખરે ઉપયોગ બાળાંજ થોડાં કરેછે; અને તે લલામણુ પત્ર આપનારની નજરમાં તેઓ હલકા ઠરેછે.”

(૨૫૫) “મોટાં માણસને મોટી ચિંતા—સઘળી

દોલત અને વૈભવવાળા તાત્રેવંત અને મોટા ઉમરાવ માણસોમાંના ઘણા પુરુષોને ગરીબ પ્રમાણિક માણસ કરતાં પણ બમણી ચિંતા હોય છે.” (હિંકસન).

(૨૫૬) “હેયાના ડંખનો દારૂ નથી.”

(૨૫૭) “કુંકી જીંદગીમાં લાંબી જાંજળ શા માટે જોઈએ ? માણસ ૧૦૦ વર્ષ પણ જીવી શકતું નથી, તો ૧૦૦૦ વર્ષ જીવનાર હોય તેમ ફિકર ચિંતા અને પંચાતી શા માટે કરવી જોઈએ ? ”

(૨૫૮) પરાધિન—“જે પરાધિન છે તેને જો જીવે છે એમ કહીએ તો પછી મુએલા કોણ રહ્યા ? ”

(૨૫૯) અદેખાઈ—“અદેખા અને ખારીલા માણસના જેવા પોતાની જાતને દુઃખ દેનારા બીજા કોઈ નથી. તે પોતાનાજ સ્વભાવનું ઝેર પોતાનીજ ઉપર વાપરે છે. ”

(મિસન).

(૨૬૦) મન શક્તિ છે, તે માણસનો વજીર છે. દોલત મેમાન છે, અને અદેખાઈ લોહાના કાટ જેવી છે, તે માણસનો ધાણુ કાઢ્યા વગર રહેતી નથી. ”

(૨૬૧) દહતા—“નીચ માણસ હોય તે પોતે કાંઈ પણ બાબતનો આરંભ વિધન નડવાના બચે કરીને કરતા નથી. અને મધ્યમ માણસો હોય તેઓ આરંભ કર્યા પછી વિદ્વ આવી નડે તો અમવચ પડતું મૂકે છે; આ પ્રમાણે કરવાથી તેઓનાપર વિધન વારંવાર આવી પડે છે, અને તેમાંથી ઉંચા આવતા નથી, પરંતુ ઉત્તમ પુરુષો તો આરં-

બ કયા પછી તેને તજ દેતાજ નથી.”

(૨૬૨) ડાહ્યા માણસો—“મૂર્ખાઓ ડાહ્યા માણસોથી જ્ઞાન લે તે કરતાં વધારે, ડાહ્યા માણસો મૂર્ખાથી જ્ઞાન મેળવેછે.” (કેટો).

(૨૬૩) મધુર શબ્દ—“ભલે કાગડો કાળું શરીર વહન કરે, સારાં ફળ ખાય, તથા મનોહર આંખાના વનમાં રહેવા રૂપ કોયલનાં ચરિત્ર ઇચ્છા પ્રમાણે કરે, પણ મધુર શબ્દ બોલવા સમયે તો કાગડો તે કાગડોજ.”

(૨૬૪) “નિરંતર મોટાઓએ માનેલા જનને સર્વ જન માને છે, ને મોટા જેનો તિરસ્કાર કરે છે તેનો સર્વ તિરસ્કાર કરે છે.”

(આણક્ય નીતિ.)

(૨૬૫) “બુદ્ધિમાને ધનનો નાશ, મનનો તાપ, સ્ત્રીનાં ચરિત્ર, કરેલો પરોપકાર, અને મળેલું માન તથા અપમાન પ્રગટ કરવું નહીં.”

(શુક્રનીતિ.)

(૨૬૬) “અતિ પરિચયથી તિરસ્કાર તથા નિરંતર ગમનથી અનાદર થાય છે. મલય પર્વતમાં રહેનાર બિલ્લની સ્ત્રી અતિ પરિચયને લીધે ચંદન વૃક્ષના કાષ્ટને બાળવાનાં ઈંધન કરેછે.”

(આણક્ય નીતિ.)

(૨૬૭) “ મનુષ્યની પશ્ચાતાપ ટાણે જેવી બુદ્ધિ થાય છે તેવીજ જો પહેલાંજ હોય તો કેનો મોટો ઉદય ન થાય?”

(આણક્ય નીતિ)

(૨૬૮) “ગરીબોનો હમેશ એજ નિયમ હોય છે કે

પોતાના કમનસિયને ઠપકો આપવો. વાસ્તવિક જોઈએ તો તેઓની ફરિયાદનું ખૂંડ કારણ તો તેઓએ પોતેજ દીપી દીપીને ઘડેલું હોય છે. હું મારી હાલતને શુભ કરીશ. નહીં તો તે વધારે ખૂરી નથી એવા વિચારથી સંતોષ પકડીશ. હું ઈચ્છુ તેવી સારી હાલત મારી નહીં હોય તો હું એવું સમજીને મુંગો બેસીશ કે જેવી ખરાબ તે થવાની હતી તેવી નહીં થઈ તે બધું થયું. હું ઈચ્છુ તેવો સુખી હું નથી તો શું થયું? હજી એ તો બધું છે કે જે કંગાળિયતને હું લાયકનો છું તેવો કંગાળ હું થયો નથી.”

(વારવીક.)

(૨૬૯) “ગુસ્સો—એ એક જાતનું દીવાનાપણું છે, જે આપણી તન્દુરસ્તીનો નાશ કરેછે. આપણને આપણા દોસ્તોથી છૂટા પાડેછે. આપણને પૈસે ટકે ખરાબ કરેછે. આપણા દુસ્મનનું વેર પૂરું પાડેછે, અને આપણને એક જાતના હેવાન સરખા બનાવે છે.” “તું ગુસ્સો કર, પણ પાપ ન કર. ગુસ્સે થઈને સૂરજનો અસ્ત થવા દઘશ નહીં.”

(પાઉલે પ્રેરી.)

(૨૭૦) “ગુણ વડે ઉત્તમ થવાય છે. ઉંચા આસન પર બેસવાથી નહીં. કેમકે મેહેલના શિખર ઉપર બેઠેલો કાગડો શું ગરડ થઈ શકે છે?”

(૨૭૧) “ઘડપણમાં સુખ મળવું કે દુખ તે આપણી યુવાવસ્થાનું દોહન છે.”

(ડી૦ મેસ્ટર.)

(૨૭૨) “લેવામાં, આપવામાં અને કામ કરવામાં જો આપણે ઉતાવળ ન કરીએ તો કાળ તેનો રસ પી જાયછે.”

(૨૭૩) બોલવા પહેલાં વિચાર કરો— “તમે શું બોલશો ! શા માટે બોલશો ? કોના પ્રત્યે બોલશો ? કોના વિષે તમે બોલવાના છો ? તમે જે બોલશો તેમાંથી શું પરિણામ નીકળશે ? તમે જે બોલશો તેમાંથી તમને શું ફાયદો થશે ? અને છેલ્લે તમે જે બોલશો તે કોણ સાંભળશે ? તે બંધી વાતનો વિચાર કર્યા પછી તમારે જે કંઈ બોલવું હોય તે બોલજો- આ સાત બાબતનો વિચાર કરી બોલો અને પછી તમે જે કંઈ બોલશો તેથી તમને કંઈ નુકશાન થશે નહીં.”

(૨૭૪) “ધણું કરીને દરેક માણસ પોતાની યાદદાસ્ત વિષે ફરિયાદ કરે છે, પણ એમ કોઈ કહેતું નથી કે મારામાં વિચાર કરવાની શક્તિ નથી.”

(૨૭૫) “આનંદ એજ મારું ઓષધ છે.” (સેનીકા.)

(૨૭૬) “આનંદી અંતઃકરણ વૈદની રોજ બોવરાવે છે.” (વરજીલ.)

(૨૭૭) “જ્યાં જ્ઞાનથી દુઃખ પ્રાપ્ત થતું હોય ત્યાં અજ્ઞાનપણાને પસંદ કરજો.”

(૨૭૮) “મનુષ્ય પ્રાણી જે એક બીજાને મદદ કરવાનું બંધ કરે તો તે મરી જાય. માણસના જન્મથી તે મરણુ પર્યંત તેને મદદ લીધા વગર ચાલતું જ નથી. માટે જે ને આશ્રય લેવાની જરૂર છે, તેને તે મેળવવાનો હક છે. અને જે માણસ મદદ આપવાને શક્તિવાન છે, તે જે આપે નહીં તો ગુન્હેગાર થાયછે.” (સર વૉલટર સ્કૉટ).

(૨૭૯) “જે સુખ હું એકલો ભોગવું એવું હોયછે, તે સુખમાં મને કશું એન પડતું નથી.”

(માકર્સ આરેલીઅસ.)

(૨૮૦) “હું સોના રૂપાનો લોભી નથી, પણ જો માનની હોંસ કરવી એ એક ગુન્હો ગણાતો હોયતો પછી આ દુનિયાના સઘળા મનુષ્યોમાં હું ઘણોજ મોટો ગુન્હેગાર છું.”

(સેક્સપીયર.)

(૨૮૧) “વધીલો આપણા શત્રુઓના હાથમાંથી આપણી મિલકત બચાવેછે, પણ પોતે તેના માલિક થઇને બેસે છે.”

લોર્ડ ઓહામ.

(૨૮૨) “છોકરાંઓ જીંદગીની જાંજળ વધારે છે, પણ મોતની યાદદાસ્ત વિસરાવે છે.”

(એકન)

(૨૮૩) “જ્યાં સુધી ધન મેળવવાની તારામાં શક્તિ છે, ત્યાં સુધી સ્ત્રી પુત્રાદિક તારો પરિવાર તને આધિન થઈને રહ્યોછે. પણ પછી જ્યારે ઘડપણથી શરીર ખખળી જશે ત્યારે તો ઘરમાં તને કોઇ વાત પણ પૂછશે નહીં.”

(૨૮૪) ઉદાર અને કૃપણમાં ફેર—“ઉદાર મનુષ્ય પ્રથમ ધન આપી, પછી પ્રાણ આપેછે. અને કૃપણ પહેલાં પ્રાણ આપી પછી ધન આપેછે.”

(૨૮૫) કજીઓ—“કજીઆમાં પડવાની પહેલાં સંભાળમાં રહેજે. પણ જો તું પડે તો ઠેઠ પહોંચી વળજે કે તારી સામે થનારો પણ તારી સંભાળમાં રહે.”

(શેક્સપિયર)

(૨૮૬) ઘોળો વાવટો—“જ્યાં સુધી તારા માથાપર
૧ જો વાવટો છે, ત્યાં સુધી તું જોખમમાં છે, પણ જ્યારે
તારે માથે ઘોળો વાવટો ઉડે ત્યારે તું ગાણુને કે હવે હું
કેટલાએક જોખમમાંથી નીકળ્યો. ”

(૨૮૭) “ગાણુસની કિંમત જીવતાં લાખની છે, અને
મૃત્યા પછી સવા લાખની છે. ”

(૨૮૮) “આંખો આગળ છે, અને કાન પાછળ છે,
માટે પ્રથમ આંખે જોયેલી વાત માનવી, અને પછી કાને
સાંભળેલી. ”

(૨૮૯) સુખ અને ડાહ્યપણની વચ્ચે ફેર—“ જે
એવું ધારે છે કે મારા જેવો સુખી માણસ કોઈ નથી, તે
ખરું જોતાં ઘણી વેળા ભલો માત્રમ પડે છે; પણ જે એવું
ધારે છે કે મારા જેવો ડાહ્યો કોઈ નથી તેના જેવો મૂરખ
પણ કોઈ નથી. ”

(૨૯૦) આટલું બધું કામ મારાથી કેમ થાય ?
“ઘણી વેળા લોકોને આપણે આ પ્રમાણે બોલતાં સાંભ-
ળીએ છીએ કે,—ભાઈ હું શું કરું ? મારી પાસે પુષ્કળ કામ
છે, તેટલું બધું મારાથી કેમ થાય ? પણ જો તેઓ લોડ
બરલેના મત પ્રમાણે કરે તો અમે ધારીએ છીએ કે તેઓ
ઉપર પ્રમાણે કદી ફરિયાદ કરેજ નહીં. લોડ બરલેનું એવું
મત હતું કે “જે સઘળું કરવાનું હોય, તે એકડું કરી તે
માંહેથી વારા ફરતી અકેક કામ કરવું. પણ તે એ પ્રમાણે
કે હાથમાં લીધેલું એક કામ પહેલાં પૂરું કરવું, અને પછી

ખીજું પકડવું; અને તે પણ જ્યાં સુધી પૂરું ન થાય ત્યાં સુધી મૂકવું તહીં.”

(૨૯૧) ઈરાનના એક પંડિતને કોઇએ પૂછ્યું કે “તે આટલું બધું જ્ઞાન સંપાદન કરવામાં શા શા ઉપાય કામે લગાડ્યા? ત્યારે તેણે ઉત્તર આપ્યો કે—“જે વાતની મને સમજ ન પડે તે સંબંધી મને તેટલા પ્રશ્ન પૂછવામાં હું કદી શરમાતો નથી.”

(૨૯૨) સફેદ દાઢી—ખુટાર્ક નામનો ગ્રંથકાર કહે છે કે, “એક યુનાની શખ્સે પોતાની દાઢી ઘણી વધારી હતી. તેને ખીજાએ તે વિષે કારણ પૂછ્યું ત્યારે તેણે જવાબ દીધો કે—“મારી દાઢી સફેદ ગઇ છે, અને લાંબી વધારીથી તે મારી આંખ આગળ રહે છે, તેથી તે મને યાદ આપે છે કે “એવું કામ ન કરતો, કે સફેદ દાઢીને લાંછન લાગે.”

(૨૯૩) કાર્ટે લડે તેના એ હાલ—“ એક જડજે પોતાનાં ઘરમાં બે મરદનાં પુતળાં કરાવીને મૂક્યાં હતાં. તેમાં એકને લંગોટી મરાવી હતી, અને ખીજાને ખીલકુલ નાગું રાખીને તેના હાથમાં નાળીએરતું ખોખું આપ્યું હતું. તે જોઈને જે પૂછે, તેને આ જડજ જવાબ આપતો કે, “મારી કાર્ટમાં લડવા આવનાર આ વાદી પ્રતીવાદી છે.”

(૨૯૪) આશા—સીઝરે જ્યારે પોતાની સઘળી માલ મિલકત પોતાના મિત્રોમાં વહેંચી નાંખી ત્યારે તેને કોઇએ પૂછ્યું કે “તમે તમારા વાસ્તે કાંઈ રાખ્યું કે ?” તે મોટા મનના પુરૂષે જવાબ દીધો કે, “હા, આશા.”

(૨૯૫) સહનશિલતા—“ ચીનનો એક બાદશાહ પોતાના સંસ્થાનોમાં ફરતો હતો ત્યારે એક વખત એવું બન્યું કે તેને કાઈના ઘરમાં જમવું પડ્યું. તે ઘરનો ઘણી, તેની બાઈડી, છોકરાં, અને ચાકરો એ સઘળાં પૂર્ણ શાંતીથી તથા સંપત્તી એકઠાં રહેતા હતાં, એ બનાવ જોઈને તે બાદશાહને આશ્ચર્ય લાગ્યું, તેથી તેણે તે કુંડુંબના વડાને વિનંતિ કરીધી કે “આટલાં બધાં અને તરેહ તરેહનાં માણસોમાં સંપ રાખવાનો તમે કયો ઉપાય યોજ્યોછે? તે ઘરડા માણસે કલમ કાઢીને આ ત્રણ શબ્દ લખ્યા,—“સહનશિલતા સહનશિલતા—સહનશિલતા.”

(૨૯૬) ધિરજ—“એરિટ્રાયસ નામનો એક જુવાન, લાંબો વખત સુધી ઝીનો નામના પ્રસિદ્ધ તત્ત્વવેત્તાનો શિષ્ય હતો. એક દિવસ એરિટ્રાયસ ઘેર આવ્યો, ત્યારે તેના પિતાએ પ્રશ્ન કર્યો કે “કેમ આવે તું શું શીખી આવ્યો?” છોકરાએ જવાબ આપ્યો કે “પાછળથી જાણ્યો.” આવો જવાબ સાંભળી તે એટલો તો ગુસ્સે થયો કે એરિટ્રાયસને જોખી નાંખ્યો. મુંગે મોઢે માર ખમ્યા પછી તે બોલ્યો—“જુઓ મારા માનવંત પિતાજી, જે હું શીખી આવ્યો છું, તે આ છે કે.—આપનો ગુસ્સો મુંગે મોઢે ખમવો.”

(૨૯૭) એક પાદશાહની નમ્રતા—“ આસ્ટ્રીયાના બાદશાહ બીજા જોસફે પોતાના મેહેલ્લનો બાગ પોતાની તમામ પ્રજાને માટે ખુલ્લો મૂક્યો. એ જોઈને કેટલાએક અમીરો નારાજ થયા. તેઓએ પાદશાહને કહ્યું કે—“નામ-

દાર મહારાજ, આ બાગ સવળાને માટે ખુલ્લો મૂકવાથી અમારા સરખે સરખાઓ સાથે ફરવાને બીજો એક બાગ મળે નહીં. આ ઉપરથી બાદશાહે જવાબ આપ્યો કે— “ગૃહસ્થો, જો તમારી પેઠે હું પણ વાંધો ઉઠાવું, અને મારાજ સરખે સરખા સાથે ફરવા માગું તો મારી અગાઉ મુએના બાદશાઓની કચરો ઉઘડાવી ત્યાં ફરવા ગયા વગર મારો છૂટકો નહીં” આ જવાબ સાંભળી અમીરો લજવાઇ ગયા, અને ફરીથી એવી તકરાર કદી ઉઠાવી નહીં.”

(૨૯૮) “આગસાધનો ત્યાગ કર. સુસ્તીને તજ, કે બળ અને આનંદ તારા નિરંતરના સ્નેહી થશે. અંતઃકરણ પાપથી વિમુક્ત રાખ કે બચતારી નિદ્રામાં ભંગાણુ ન પાડે. નીતિ દેવીના પગલામાં પગ મૂકી ચાલ, તેના નિયમો પ્રમાણે વર્તે; કે તે તને શ્રેષ્ઠ અને આનંદમય માર્ગે શાંતી દેવીના મંદીરમાં લેઈ જશે; દુર્ગુણની પ્રપંચો જાળમાંથી તે તારું રક્ષણ કરશે, અને કાળથી પડતા શોક અને નિરાશાના સવળા ધાને તે રૂઝાવશે. ”

(૨૯૯) “સેહલામાં સહેલું શું?—બીજાને શીખા-મણુ દેવી તે. ”

(૩૦૦) “જેની દોલત જાય, તેનું ધણું જાય. જેનો દોસ્ત જાય તેનું તેથી વધારે જાય, પણ જેની હિંમત જાય તેનું સવળું જાય.” (સ્થેનિસ કહેવન.)

સમાપ્ત.

આશ્રય પત્ર.

૫૦ મે. રા. રા. મનઃસુખરામ સૂર્યરામ ત્રિપાઠી, મુંબાઈ.

૨૫ મે. નેક નામદાર અખંડ પ્રૌઢ પ્રતાપ મીરજાં મહા-
રાઓ શ્રી ખેંગારજી સપાઈ બહાદુર જી. સી. આ-
ઈ. ઇ. ભૂજ.

૨૫ મે. રા. બા. ડાઇરેક્ટર ઓફ વર્નાક્યુલર ઇન્સ્ટ્રક્શન,
ન, વડોદરા.

૫ મે. રા. રા. કરીમભાઈ નેણશીભાઈ, મુંબાઈ.

૪ નેક નામદાર રાઓત્ર શ્રી હરિસિંહજી, વરલ.

૪ રા. રા. વલ્લભદાસ દુવારકાદાસ, માંડવી.

૮ રા. રા. જ્યેંદભાઈ કલ્યાણચંદ મારફત—કઠોર—
રા. રા. હરિભાઈ રતનજી દેશાઈ—રા. રા. ઉત્તમચંદ ગી-
રધરદાસ—રા. રા. જ્યેંદ વીરચંદ—રા. રા. જોષાળરાવ
ગંગાધર—રા. રા. ડાહ્યાભાઈ ખુશાલભાઈ—રા. રા. જ્યેંદ
કલ્યાણચંદ—રા. રા. ઉત્તમચંદ ભાઈચંદ—રા. રા. નાગર-
જી ડાહ્યાભાઈ.

૪ નેક નામ શ્રીમંત કુમાર શ્રી—મોહન દેવજી આરો-
ગ્ય નારણ દેવજી—ધરમપુર.

૪ નેક નામ કુમાર શ્રી બળદેવજી સાહેબ—ધરમપુર.

૪ રા. રા. માધવલાલ પુરષોત્તમ ગૌર, દારકા.

૪ મે. રા. રા. હરિપ્રસાદ સંતોકરામજી દેશાઈજી, જે.
પી. ભાવનગર.

૫ રા. રા. શમદભાઈ જીલાલભાઈ મારફત—કડી—રા.
 રા. શમદભાઈ જીલાલભાઈ કડી—રા. રા. કરીમભાઈ આ-
 રખભાઈ. રા. રા. વોહોરા મહમદ અલી તય્યઅલી. રા.
 રા. શાહ મનસુખ વનમાળી. રા. રા. ઉશમાનભાઈ આ-
 શીનભાઈ.

૪ રા. રા. નરોત્તમ અનુપરામ મારફત—કડાછલા.
 રા. રા. નરોત્તમ અનુપરામ. રા. રા. અમીન હીરાલાલ
 શાંમળભાઈ. રા. રા. પરી. છગનલાલ ભાઈચંદ—રા. રા.
 કેશવલાલ શિવલાલ.

૨ રા. રા. રૂદરજી ખંડુજીભાઈ, મહુવા—સુરત.

૩ રા. રા. મોરલીધર જયશંકર રાવળ મારફત—કડી
 રા. રા. મોરલીધર જયશંકર રાવળ.

૨ રા. રા. કીકાભાઈ નજરઅલી.

૧ રા. રા. રવજી દેવરાજ, કોડાએ—રા. જુસળ મા-
 મદ ભગત, કલકત્તા.

૧ રા. રા. હડીસંગ નગીનદાસ—રા. રા. શેઠ નવ-
 રાજી નસરવાનજી—રા. રા. ગુલાબભાઈ ગોવિંદજી—રા.
 રા. મોતીરામ ઈચ્છારામ દલાલ—અમદાવાદ—રા. રા.
 વીરજી શામજી, અનારા—રા. રા. અંકલેશ્વર લાધાએરીના
 સેક્રેટરી—રા. રા. મુળશંકર દામોદર, ઉપલેટા લાધાએરીના
 સેક્રેટરી—રા. રા. બેચર આણંદ, ઉના—રા. રા. હરિરામ
 સુદરજી, કરાંચી—રા. રા. રામજી પેથાભાઈ કરાંચી—
 રા. પીતાંબરદાસ વલ્લભદાસ—રા. રા. છતારામ વલ્લભદાસ

રા. રા. રા. થાવરદાસ ખટુમલ—રા. રા. નેભનદાસ ઉક-
ડમલ, કરાંચી—રા. રા. નવતરામ આત્મારામ-કઠોર—રા.
રા. વસનજી કલ્યાણજી દેશાઈ—કડી—રા. રા. ધમ્મશંકર
કાળિદાસ, કુંડલા—રા. રા. શેઠ સોરાળજી કુંવરજીની કંપ-
ની, દેરા—રા. જયશંકર કાશીરામ, કાલોલ.

રા. રા. ભૂપતરાય હરગોવિંદદાસ દાતાર—રા. રા.
મૂળજી કલ્યાણજી રાજડા—રા. રા. શેઠ સોરાળજી દાદા-
ભાઈ ખંડાલેવાળા—ખંડાળા—રા. રા. મોરેશ્વર ત્રિંબક,
ગોધા—રા. રા. રણછોડ ઉકાભાઈ ખ્રીસ્તિ, ગોંડળ.

૪ રા. ચતુર હીરાદાસ પટેલ મારફત—ચાણુસ્મા—
૧ રા. લલ્લુભાઈ ગિરધર—૨ રા. ચતુર હીરાદાસ પટેલ
૧ રા. વીરવિજયજી ઉદયવિજયજી.

૧ રા. રા. છગનલાલ મગનલાલ, ચાણુસ્મા—રા.
રા. અજરામર નાનજી, ચીતળ.

૧ રા. શેઠ નેણશી દેવજી—જામનગર. ૨ રા. રા.
હેમચંદ દેવચંદ, જેતપુર—૧ રા. શામળજી નાનજી.

૧ નેક નામ સાહેબજીદા સુવ્રતાન મહમૂદખાનજી—
જુનાગઢ.

૧ રા. રાજેભાઈ ભાઈજી, ટંકારીયા.

૧ રા. છગનલાલ જીજીભાઈ, ડાકોર—રા. રા. જીવન-
જીજી લલ્લુભાઈ, ડુગસ.

૧ રા. રા. છગનલાલ ભવાનીશંકર, થરાદ.

રા. રા. આનંદરાવ ગણુપતરાવ—રા. રા. ચીમન ખા.

બાળ દેવજી, દમણ—રા. રા. નારણદાસ રામજી, ધારકાં—
રા. રા. ધીરજલાલ હિમેદરામ, દેલવાડા—રા. રા. મોરાર-
જી અજરામર, દેશલપુર—રા. રા. સેક્રેટરી, રીડીંગરૂમ,
દાહોદ—રા. રા. દેવશંકર મોતીરામ—રા. રા. રામકૃષ્ણ
મનસુખરામ, દેવગઢ.

૪ મે. નેકનામદાર શ્રીમંત મહારાણા શ્રી નારણદેવજી
સાહેબ, ધરમપુર.

૩ નેકનામ શ્રીમંત કુમારશ્રી વિજયદેવજી આરોગ્ય ના-
રણદેવજી. ધરમપુર.

૨ મનુભાઈ ઈસ્માલ સોલંકી, ૧ રા. રા. કાહાનજી
પ્રભાશંકર દવે, ધ્રાંગધરા, ના. ચેલચંદ દાનશાંગ, ધાનેરા—

૭ રા. રા. હરદાસ વૃદ્ધ દાગજી મારફત—નખત્રાણા
રા. જોશી આણંદજી સુંદરજી—રા. શેઠ નેણશી કેશવજી—
રા. વીશનજી ખીમજીભાઈ ઠક્કર, સોની પ્રધાન લધાભાઈ—
રા. વીશનજી શંકરજી જાની,—રા. નથુભાઈ કરસનજી વ-
ઝીલ—રા. દેવશીભાઈ મકનજી દોશી.

૪ રા. રા. લધાભાઈ હેમરાજ મારફત—રા. લધા-
ભાઈ હેમરાજ—રા. પત્રામલ દેવરાજ—રા. પુરુષોત્તમ હ-
રિરામ—ઠા. કાહાનજી વેલજી.

૧ રા. રા. છોટાલાલ બળદેવજી, નવસારી—મેં
નેકનામ મહારાણાશ્રી છત્રસિંહજી સાહેબ—રા. રા. મગન-
લાલ કેશવલાલ—રા. શિવલાલ મૂળજી પરિખ—નાંદોદ—
૧ રા. રા. ધેલાભાઈ વેલજી, નખત્રાણા.

૧ રા. પુરુષોત્તમ નાનજી ગાંધી—૨ રા. હેમચંદભાઈ

ધારશી—સુતાર દાગા પ્રાગા—લુવાર દેવકરણુ જીવરાજ-
પોરબંદર.

૧ રા. રા. જીવરાજ માણેકચંદ મેહેતા, પાલણપુર.
—રા. રા. પાળીઆદ લાઈબેરીના સેક્રેટરી—રા. રા. ઓ-
રમાનભાઈ જમાલ, પાલીટાણા.—રા. ઝીણાભાઈ અમૃતરાવ
પલસાણા—રા. રા. ખેચરલાલ જીવાણલાલ, પારડી.

૨ બગસરા લાઈબેરી—૨ મેં છોટાલાલ ગિરધર-
લાલ—૨ મેં દરબાર શ્રી વાળા હરસુર લક્ષ્મણ—૨ મેં
દરબારશ્રી વાળા મુળુ ભાયા—૨ આં ગીગા વાળાના
ગીરાસના મેનેજર—

૧ રા. રા. માણેકચંદ ડાહ્યાભાઈ—૧ રા. રા. એ-
નરજી સેમ્યુઅલજી. બગસરા.

૧ રા. દલપતરામ બુલાખીરામ, બુરાનપુર—રા. રા.
બાબાજી વીશરામ, બોરીઆવી—રા. નારાયણજી જગજીવન,
બેટ.

૨ રા. પુરૂષોત્તમ ગીગાભાઈ—૧ રા. રા. વિકૃલદાસ
બીખાભાઈ—૧ રા. ચંપકલાલ ચંચળરામ—ખોળ જમા-
લુદીન બાબુલભાઈ, ભાવનગર.

૧ રા. રા. લક્ષ્મદાસ રવજીભાઈ,—રા. રા. પ્રભુ-
લાલ મૂળચંદ,—રા. રા. ઘેલાભાઈ વેલજી,— રા. મૂળજી
હરિરામ,—રા. મણિશંકર ઈચ્છારામ,— રા. કલ્યાણજી
રતનશી,—રા. પ્રીતમલાલ ગંગારામ,—રા. રેવાશંકર ખી-
મજી,—રા. પુરૂષોત્તમ ઓધવજી,—રા. રા. કવિ શિવલાલ
ધનેશ્વર, શા. ગોડીદાસ જૂઠાણી, જૂજ.

૪ ઇશ્વારીમ સુલેમાન મારફત—રા. ઇશ્વારીમ સુ-

લેમાન—મેહેતા જ્ઞેશંકર—રા. જ્ઞેશી દયારામ પુરુષોત્તમ—
રા. રા. સુંદરજી મુરારજી—ગાંડવી.

૪ રા. રા. અગદુત રેહેમાન દાહિદ મારફત—રા.
અગદુત રેહેમાન—રા. હીરજી ઉકામાઈ—મિ. પુરુષોત્તમ
રાધવજી—મિ. ત્રિભોવન માધવજી—ભાયાવદર.

૧ રા. રા. ડાહ્યાભાઈ જગનનાથ સત્યનાદી—મરૂચ
રા. ધરમશી ઘેલાભાઈ ઠંકર, બીગડી—રા. ઠા. વશનજી
વલ્લભદાસ, ભદ્રેસર.

૨ શેઠ ખીમજીભાઈ જેરામભાઈ, મુદરા—૨ રા.રા.
મણિલાલ સુંદરજી, મુંબાઈ.

રા. રા. રૂપસિંગ મથુરાદાસ—રા. રા. અલીમહમૂદ
જીવરાજ—રા. રા. ખીમચંદ રવજી—રા. રજ્જીઅલી ચાં-
દાભાઈ—ભૂલેશ્વર પુસ્તકાલય—રા. રા. શેઠ અરદેસર બ-
રજેરજી બહાદુરજી—રા. રા. શેઠ દાદાભાઈ ફરામજી—રા.
રા. શેઠ ત્રિભોવનદાસ રતનજી—રા. રા. રૂસ્તમજી જમ-
સેદજી હાટરીઆ—રા. રા. લીલાધર હરિદાસ—રા. રા.
જેરામ રધુનાથ—રા. રા. રામશંકર ઈશ્વર.—રા. રા. મૂ-
ળજી આણંદજી—રા. શેઠ કાવશજી હોરમજી ગાંધી—રા.
હરિલાલ દયાશંકર, મુંબાઈ.

૧૪ રા. રા. શેખ હુસેન ખુદાબક્ષ મારફત—રા. રા.
શેખહુસેન ખુદાબક્ષ—રા. શેખ સુલમાન ખુદાબક્ષ—રા. શેખ
ઈબ્રાહીમ ખુદાબક્ષ—રા. આદમખાન નિજમખાન—રા.
અગદુત રેહેમાન શેખ ઇસ્માઈલ—રા. ખેચરજી કેશરજી—
રા. પ્રભાશંકર લાલજી—રા. હાજીઅલી અબુબખર જમાલ
ભાઈ—રા. ખાવા મોતીગર સાલમગર—રા. ખોબ કાલા
મહમૂદ—રા. ખમનજી ખેહરામજી—રા. હોરમજીશાહ કુંવ-
રજી—રા. કાશમ અગદુલા, રાજકોટ.

૩ રા. રા. છોટમલાલ હરિપ્રસાદ મારફત—રા. છોટમલાલ હરિપ્રસાદ—રા. રામપ્રસાદ બાપુભાઈ—રા. પ્રભુ-રામ ગોવિંદરામ, લીલીઆ.

૧ રા. અલારખ્યા કેશરગિયાં ભૂજ—૧ રા. રા. મૂળજી લાલજી, માધાપુર—રા. વૃજલાલ ગવરીશંકર, મોહોલેલ—રા. રા. પોપટ લલ્લુભાઈ, મલુધા—રા. વીરચંદ કૃષ્ણજી, પુના—રા. મથુરાદાસ તુળશીદાસ, અપલ્લ—રા. હમરી હડીસંગ, રાંધણપુર—રા. રા. જીવણલાલ હરજીવનદાસ, રાજકોટ—રા. ભાગીલાલ જોકીસનદાસ, મેહેમદાબાદ—કાઠિયાવાડ જનરલ લાંગ લાઈબ્રેરી—રા. રા. મગનલાલ લક્ષ્મિશંકર, રાજકોટ—રા. હરિલાલ દયાશંકર, રાજકોટ—સ્કૂલ માસ્તર, લોહીજ.

૧ રા. રા. ત્રિકલરાય સેવકલાલ, રાંધનપુર.

૧ રા. છોટાલાલ નારાયણ પંડ્યા, વડોદરા—રા. જીવણલાલ મહાસુખરામ—

૧ રા. પુરુષોત્તમરાય વૃજલાલ—રા. વાડીલાલ બાલુભાઈ—રા. ઇચ્છાલાલ પીંઠ મુનશી—વડોદરા.

૧ રા. લલ્લુભાઈ હરિદાસ ધ્રુ, વજીરીઆ—નેકનામ ખુમાનસિંહજી જીતસિંહજી—વઢવાણ સ્ટેશન.

૮ નેકનામ કુમારશ્રી સૂરજમલજી લાખાભાઈ મારફત, અંકેવાળીઆ—

૧ તેમની—૧ રા. હમિયાશંકર જગજીવન—ગઢવી ભીમભાઈ—રા. અંદરજી વીરજી—નેકનામ શિવસિંહજી—કપાશી ખેતશી જીવણ—શા. ગોકળદાસ ભાણુજી—શા. વાંધજી કુંવરજી.

૧ શેઠ લક્ષ્મચંદ ચતુર, વાંકાનેર—રા. શેઠ જહાંગીર બરજેરજી ઉતવાળા, વઢવાણ કેમ્પ—શા. પીતાંબર

મોતજી, વીંછીઆ—નેકનામ બાર્છીઆધ હરિસિંગ, વા-
ગડ—શેઠ કાવશજી ધનજીઆધ, વત્રસાડ.

૫ રાવસાહેબ શ્રી રામચંદ્ર ઈચ્છારામ વ્યાસ—વા-
ગરા—૧ રા. રતનરામ ફરશરામ.

૩ રા. રા. શેઠ ચરદેસર નસરવાનજી, વીરમગામ—
૧ શા તત્તકશી કરમચંદ—૧ રા. રા. ઠાકોરદાસ દયારામ,
વડોદરા.

૨ નેકનામ વખતસિંહજી મેઘરાજજી, વળા—૧ રા.
ચશવંતરાવ વિનાયક ખારકર.

૧ રા. નારણદાસ રણુઝેડાસ, વ્યાસ—રા. પ્રાણુ-
શંકર મોતીરામ, સોનગઢ.—રા. ત્રિભોવન કાહાનજી, સર-
ધાર.—રા. રણુઝેડલાલ રામશંકર, સુઢીઆ.— કુતેહસિંહ
લાઈએરી, સોનગઢ—રા. લલ્લુઆઈ ત્રિભોવનદાસ, શિવુડી—

૭ રા. રા. ઉમિયાશંકર કેદારેશ્વર, વેલાછા મારફત—
૧ તેમની—૧ રા. ગોવિંદરાવ કૃષ્ણ—રા. દામાજી રાજે-
આ—રા. ચશવંતરાવ અમૃત—રા. માધવરાવ હનમંતરાવ—
રા. કેશવલાલ લક્ષ્મણ—રા. ગુલામ મોહુદીન.

૩ રા. નરોત્તમ કેશવજી મારફત, રામપુર—૧ તે-
મની—રા. રા. હોરમસજી આદરજી—રા. કેશવલાલ હર-
જીવન.

૧ રા. જીવાઆધ ઘેલાભાઈ, સરસપુર—૧ રા. શેઠ
ખમનજી ધનજીઆધ પટેલ, સુરત—રા. હરિકૃષ્ણ જેકૃષ્ણ—

૪ રા. રા. માણિકલાલ છોટાલાલ, સુરત.

વેચવાનાં પુસ્તકોનાં નામ, અને

પોસ્ટેજ સાથે કિંમત.

નિવૃત્તા વિષે નિગંધ ૦—૬—૬—હસાહસ
પ્રથમ ભાગ ૦—૭—૦—હસાહસ ભાગ ૨ જે
૦—૬—૬—કંજુસનાં દર્મની કહાણીઓ ૦—૬—૬
સોટિ કે સત્યાનાથ ૦—૫—૬—દલપત સતરાહી
૦—૭—૬—ચતુરસિંહ પ્રવાસ ૧—૫—૦—૨વા.
ભાવિક ધર્મ ૦—૧૦—૬—ખાળા કેળવણી રીતી
૦—૧૨—૬—કાવ્ય કૌસ્તુભ ભાગ ૨ જે ૧—૫—૬
સદગુણી વહુ ૦—૧૩—૦ મુંબાઈ ઈલાકાની ભૂગોળ
વિદ્યા હર પ્રતના જે આના, પણ સાગડી રાખનારને
શપિયા એકની પ્રત બાર અને પોસ્ટેજ ગણત. ભરત
ખંડની ભૂગોળવિદ્યા, કિંમત અઢીઆના, પણ સાગડી
રાખનારને શપિયા એકની પ્રત દસ, પોસ્ટેજ ગણત.

પુરૂષોત્તમ ગાંધી—લોંબડી.

